

SOCIOLOŠKI POGLED (1)

KULTURA IN DRUŽBA (kultura je lahko NAUČENA ali SKUPNA)

- kultura in vedenje – usmerja človekovo delovanje in določa človekov pogled na življenje
- socializacija
- norme in vrednote – norme se uveljavljajo s pozitivnimi in negativnimi sankcijami, ki so lahko formalne ali neformalne. Vrednota je prepričanje, da je nekaj dobro in zaželeno
- status in vloga – status je lahko :
  - pripisan – stalen
  - pridobljen – ni za stalno določen, je rezultat določene mere načrtnega delovanja

TEORIJE O DRUŽBI

1. FUNKCIONALIZEM (Durkheim, Parsons)

- sistem – deli družbe so medsebojno povezani
- vedenje v družbi je strukturirano ⇒ odnos strukture do družbe kot celote
- funkcionalni predpogoji – temeljne potrebe, ki morajo biti izpolnjene, da sistem deluje
- vrednotni konsenz – soglasje članov družbe o vrednotah

2. KONFLIKTNI POGLEDI – MARKSIZEM

- proizvodjalne sile + družbeni proizvodni odnosi = **EKONOMSKA BAZA ali INFRASTRUKTURA DRUŽBE**
- ostale vidike družbe, ki jih imenujemo **SUPERSTRUKTURA ali DRUŽBENA NADSTAVBA** veliki meri določa ekonomska baza

SKUPNE TOČKE MARKSIZMA IN FUNKCIONALIZMA

- splošna razlaga družbe kot celote ⇒ makroteoriji
  - družbo pojmujejo kot sistem ⇒ sistemski teoriji
  - sistem je po njunem tisti, ki oblikuje človeško vedenje;
    - funkcionalizem ⇒ vedenje usmerjajo norme in vrednote družbenega sistema
    - marksizem ⇒ vedenje določa ekonomska baza
3. **INTERAKCIONIZEM** – poudarja pomembnost človeškega ravnanja pri oblikovanju družbe
- razumevanje delovanja zahteva interpretacijo pomenov
  - pojem 'jaza' se razvije iz interakcijskih procesov ⇒ **Charles Cooley** – zrcalni jaz
  - raziskovanje konstrukcije pomena v interakcijskih procesih ⇒ kako akterji interpretirajo jezik, geste, videz in vedenje drugih
  - vloge so nejasne, dvoumne in meglene
  - z interakcionističnega vidika so vloge, pomeni in definiciji situacije predmet pogajanj v interakcijskih procesih

POGLEDI NA ČLOVEŠKO ŽIVLJENJE

1. POZITIVIZEM:

- najvplivnejši poskus uporabe naravoslovne metodologije v sociologiji – **A. Comte** ⇒ vedenje ljudi je možno objektivno meriti ⇒ omogoči ugotavljanje vzrokov in posledic
- dejavniki, ki jih ni možno neposredno opazovati (pomeni, občutki) niso pomembni in so lahko zavajajoči
- poudarek na dejstvih in vzročno – posledičnih odnosih

2. TEORIJA DRUŽBENEGA DELOVANJA

- predmeta družbenih in naravoslovnih znanosti sta različna
- ljudje **ZAVESTNO** delujejo (misli, občutki, pomeni, cilji)
- **Max WEBER** – 'sociološki pogled mora izhajati iz opazovanja in teoretične interpretacije subjektivnih duševnih stanj akterjev'

3. FENOMENOLOGIJA

- razumevanje pomenov, ki jih v svojem vsakdanjem življenju uporabljajo člani družbe
- ljudje osmišljajo svet tako, da ga kategorizirajo

SOCIOLOGIJA IN VREDNOTE

- pozitivistični pristop predpostavlja, da je znanost o družbi možna ⇒ možno objektivno opazovanje in analiza družbenega življenja
- ni možna znanost o družbi ⇒ sociologija se ne more otresti ideologije (niz verovanj in vrednot, ki odražajo interese posamezne družbene skupine)
- **MARKSIZEM**: ideologija vladajočega razreda
- **Mannheim**: ideologija in utopična ideologija
  - zagovarja popolno spremembo v družbeni strukturi
  - želena podoba bodočega družbenega reda
  - temelj marksistične ideologije
- funkcionalizem je oblika vladajoče ideologije, ki opravičuje obstoječe stanje; izraz funkcija povezuje z idejo dobrega

Obe teoriji (funkcionalizem in marksizem) imata ideološko podlago

SOCIOLOŠKA IMAGINACIJA

- skupen cilj sociologov: razumevanje in razlaga družbenega sveta
- družbena struktura in družbena interakcija (**Max Weber, Anthony Giddens**) ⇒
  - **Mills** – sociološka imaginacija: sociološka imaginacija je sposobnost, da se hkrati preučuje družbena struktura in življenje posameznikov; omogoča ljudem razumeti njihove zasebne težave glede na javne probleme
    - sociologija bi morala preučevati biografije posameznikov v okviru zgodovine družb

DRUŽBENA STRATIFIKACIJA (2)

UVOD

egalitarizem, družbena neenakost – posebna oblika družbene neenakosti ⇒ družbene skupine druga nad drugo glede na UGLED in PREMOŽENJE

DRUŽBENA NEENAKOST IN DRUŽBENA STRATIFIKACIJA ⇒ HIERARHIJA

- pomeni hierarhijo družbenih skupin
- družbene razrede je nadomestila nepretrgana hierarhija neenakih pozicij
- hierarhija posameznikov, ki je zamenjala hierarhijo družbenih skupin
- slojevske subkulture ⇒ družbena mobilnost (odprti sistemi – visoka mobilnost, zaprti sistemi – nizka mobilnost – položaj posameznika pripisan ali pridobljen)
- če imajo pripadniki družbene skupine podobne razmere in isto subkulturo ⇒ SKUPNA IDENTITETA
- življenjske možnosti – kako položaj v stratifikacijskem sistemu vpliva na posameznika

Družbena nasproti naravni neenakosti

- biologija in neenakost – neenakost na biološki podlagi (rasna diskriminacija)
- racionalizacija – družbeno neenakost prikažejo kot racionalno in sprejemljivo

Družbena stratifikacija – funkcionalistični pogled

- prispevek stratifikacije k **VZDRŽEVANJU DOBROBITI DRUŽBE**

Talcott Parsons – stratifikacija in vrednote

- recipročen odnos med družbenimi skupinami
- organizacija in načrtovanje
- moč za doseganje kolektivnih ciljev
- stratifikacija je funkcionalna (ker služi integraciji) in neizogibna ⇒ ker izhaja iz skupnih vrednot

Kingsey Davis in W. Moore – dodelitev in izvrševanje vlog

- funkcionalni predpogoj je učinkovita dodelitev in izvrševanje vlog – mehanizem za to je družbena stratifikacija ⇒ najsposobnejše na najbolj funkcionalna mesta

funkcionalna pomembnost – kateri položaji so funkcionalno najpomembnejši

- družbena stratifikacija kot funkcionalna nujnost
- družbena neenakost je neizogibna značilnost človeške družbe

Melvin M. Tumin – kritika **Davisa in Moora**

- nejasna funkcionalna pomembnost
- zanemarjata vpliv moči na neenako razporeditev nagrad
- ? zaloga talentov
- ? usposabljanje
- družbena stratifikacija kot ovira za motivacijo
- neenakost možnosti
- družbena stratifikacija prej sila delitve kot integracije

DRUŽBENA STRATIFIKACIJA – POGLED NOVE DESNICE

- temelji na liberalizmu 19. st.
- svobodni trg kot najboljša podlaga za organiziranje družbe
- odpraviti pretirano poseganje države v gospodarstvo

Peter Saunders – stratifikacija in svoboda

- ocena funkcionalistične teorije
- kapitalistične družbe so meritokratske ⇒ tržne sile nujno nagrajujejo zaslužnost

- neenakosti med razredi so posledica genskih razlik
- 3 vrste neenakosti:
  - **FORMALNA ali PRAVNA NEENAKOST**
  - **ENAKOST MOŽNOSTI** – vsi imajo enake možnosti, da postanejo neenaki
  - **KONČNA ENAKOST**
- ideja upravičenosti – upravičenosti je zadoščeno, če ljudje smejo obdržati tisto, kar jim pripada
- neenakost je upravičena, ker podpira ekonomsko rast ⇒ tekmovanje
- kapitalizem je dinamičen, ker je neenak
- **KRITIKA** novodesničarskega pogleda
  - podcenjevanje možnih negativnih učinkov stratifikacije na integracijo
  - **Gordon Marshall in Adam Swift** – družbeni razred in družbena pravičnost ⇒ teza meritokracije

DRUŽBENA STRATIFIKACIJA – MARKSISTIČNI POGLED

- stratifikacija kot struktura delitve_ razred je družbena skupina, katere člani imajo skupen odnos do proizvodjalnih sredstev (fevdalizem, kapitalizem)
- razredi in zgodovinske dobe: zahodna družba se je razvijala v 4 glavnih dobah:
  - PRIMITIVNI KOMUNIZEM
  - ANTIČNA DRUŽBA
  - FEVDALNA DRUŽBA
  - KAPITALISTIČNA DRUŽBA
- presežno premoženje, zasebna lastnina; presežna vrednost ⇒ dobiček
- kapitalistična ekonomija in izkoriščanje
- ideologija vladajočega razreda
- razredni boj, brezrazredna družba
- RAZRED PO SEBI = družbena skupina, katere članom je skupen enak odnos do proizvodjalnih sredstev
- RAZRED ZA SEBE = razredna solidarnost, kolektivno delovanje, razredna zavest
- polarizacija dveh glavnih razredov ⇒ homogen delavski razred, pavperizacija, mala buržoazija

DRUŽBENA STRATIFIKACIJA – WEBERJANSKI POGLED

- stratifikacija izhaja iz boja za redke vire v družbi
- tržni položaj
- v kapitalistični družbi razlikuje:
  - višji razred z lastnino
  - beloovratniški delavci brez lastnine
  - mala buržoazija
  - razred manualnih delavcev
- statusna skupina / statusni položaj: medtem ko se razred nanaša na **EKONOMSKI** položaj, se status nanaša na neenakomerno porazdelitev **DRUŽBENE ČASTI**
- socialna zaprtost kast, samorekrutacija elit – npr. le iz zasebnih šol
- stranke skrbijo za pridobivanje družbene moči

Spremembe v britanskem stratifikacijskem sistemu

- spremembe v poklicni strukturi
- spremembe v razporeditvi dohodka – merjenje porazdelitve dohodkov:
  - o IZVIRNI DOHODEK
  - o BRUTO DOHODEK
  - o RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK
  - o DOHODEK Z ODBITIM DAVKOM
  - o KONČNI DOHODEKdohodnina je progresivni davek
- spremembe v porazdelitvi premoženja
  - o tržno in netržno (plače in neprenosljive pokojnine) premoženje

RAZREDI V KAPITALISTIČNIH DRUŽBAH

ZGORNJI RAZRED

John Westergaard in Henrietta Resler – marksističen pogled na vladajoči razred

- zagovarjata konvencionalni marksistični pogled na vladajoči razred, ki za njiju še obstaja
- družbene spremembe niso porazdelile premoženja in moči
- VB obvladuje vladajoči razred
- koncentracija premoženja v rokah maloštevilčne manjšine

Peter Saunders – novodesničarski pogled na višje razrede

- upad družinskega lastništva podjetij pomeni, da vladajoči razred, katerega obstoj temelji na lastništvu proizvodjalnih sredstev, ne obstaja več ⇒ zanika obstoj vladajočega razreda
- menedžerska revolucija = prenos dejanskega nadzora nad industrijo od lastnika k menedžerjem, kar spodkoplje moč kapitalističnega razreda
- vplivna ekonomske elita namesto vladajoči kapitalistični razred
- družbi ne vladajo najbogatejši

John Scott – kdo vlada Britaniji?

- priznava vladajoči razred
- lastnina za uporabo
- kapitalisti posedujejo lastnino za moč
- kapitalistični razred vključuje direktorje, uspešne podjetnike
- oblastni blok, oblastna elita ⇒ ljudje iz tega bloka zasedajo ključne položaje v državi

SREDNJI RAZRED

- posamezniki z nematerialnimi poklici
- **Marx** in srednji razred – Marx priznava srednji razred: člani male buržoazije (trgovci, mali podjetniki)

ZGORNJI SREDNJI RAZRED

Profesije in razredna struktura

- profesionalce so obravnavali kot proizvajalec in proizvod industrializacije
- višji in nižji profesionalci
- funkcionalistični pogled na profesije (**Bernard Barber**)
- veberjanski pogled na profesije (profesionalizem kot tržna strategija) ⇒ **Mills** vidi nekatere profesionalce kot člane 'elite moči', ki obvladuje družbo
- dequalifikacija profesij ⇒ proletariziranost ⇒ marksist **Harry Braverman**
- upadajoča neodvisnost profesij

Barbara in John Ehrenreich (neomarksista) – profesionalno – menedžerski razred (**E. Wright** ga zavrača): to so plačani umski delavci, ki nimajo v lasti proizvodjalnih sredstev

- veberjanske teorije poudarjajo pomen tržnega položaja ljudi v poklicih (po **Goldthorpu**: storitveni razred – nižja in višja stopnja)

NIŽJI SREDNJI RAZRED

- proletarizacija - rutinski beli ovratniki so postali del proletariata

Harry Braverman – dekvafikacija rutinskega dela – ker je bilo mnogo rutinskih nemanualnih delavcev

David Lockwood – veberjanski pogled

- zanika, da bi se administrativni (položaj statusne dvoumnosti) delavci proletarizirali (je pa vodeno v ločene oddelke)
- 3 vidiki razrednega položaja:
  - o **TRŽNI** položaj – plača, stabilnost zaposlitve, možnost napredovanja
  - o **DELOVNI** – odnosi pri delu
  - o **STATUSNI** – stopnja ugleda

John M. Goldthorpe – administrativni delavci kot vmesni sloj (družbeno mobilni) med delavskim in srednjim razredom (delavskim in strokovnim razredom)

A. Stewart, K. Brandy in R. M. Blackburn – administrativni delavci in družbena mobilnost

- administrativno delo je le poklicna kategorija, skozi katero ljudje prehajajo

R. Crompton in G. Jones – obramba teze o proletarizaciji

- dekvafikacija tesno povezana z uvedbo računalnikov
- administrativni delavci so beloovratniški proletariat

C. Marshall, H. Newby, D. Rose in C. Vogler – administrativni delavci in delavci v uslužnostnih zavodih

- zavrnitev proletarizacije

SREDNJI RAZRED ALI SREDNJI RAZREDI

Anthony Giddens (strogo sledi **Webru**) – en sam srednji razred ⇒ lahko prodajajo svojo mentalno delovno silo za razliko od manualnih delavcev

John M. Goldthorpe – storitveni (najvišji: veliki lastniki, upravitelji, menedžerji, profesionalci) in vmesni razred (slabši tržni in delovni položaj – administrativni delavci, delavci v uslužnostnih zavodih)

K. Roberts, F. G. Cook, S. C. Clark in E. Semeonoff – fragmentirani (še bolj razdeljen) srednji razred

- beloovratniški delavci
- marksisti uvrščajo nemanuelne delavce v delavski razred
- trdijo, da je srednji razred vedno bolj razdeljen na vrsto različnih slojev, ki ima vsak poseben pogled na položaj v stratifikacijskem sistemu
  - o predstava o družbi množičnega srednjega razreda
  - o stisnjeni srednji razred – majhni podjetniki
  - o natančno gradirana lestev – 4 ali več slojev
  - o proletarska predstava o družbi (označili kot delavski razred)
- raznolikost razrednih predstav, tržnih položajev, tržnih strategij in interesov belih ovratnikov nakazuje, da postaja srednji razred vse bolj fragmentiran

N. Abercrombie in J. Urry (težko najti pravi srednji razred) – polarizirani srednji razred (veberjanski in marksistični pristop)

Mike Savage, James Barlow, Peter Dickens in Tony Fielding – lastnina, birokracija in kultura

- srednji razred ni spojena skupina
- tri glavne skupine:
  - lastninsko premoženje – samozaposleni, mali delodajalci
  - organizacijsko premoženje – velike birokratske organizacije, menedžerji
  - kulturno premoženje – rezultati v izobraževanju
- postfordizem – proizvodnja manjših serij bolj specializiranih proizvodov v manj hierarhičnih in bolj fleksibilnih podjetjih

DELAVSKE RAZREDE

- tržni položaj manualnih delavcev slabši od nemanualnih delavcev
- življenjske možnosti so zaradi tega slabše
- subkultura delavskega in subkultura srednjega razreda
- **SUBKULTURA PROLETARSKIH TRADICIONALISTOV**: 'močan občutek skupnih delovnih izkušenj prispeva k občutku bratstva in solidarnosti'; geografska in družbena mobilnost sta majhni; ne prizadeva si doseči industrijskega cilja, zasledovanje kolektivnih ciljev, usmeritev v sedanjost, poudarek na takojšnjem nagrajevanju
- **SUBKULTURA SREDNJEGA RAZREDA**: namenski pristop k življenju, poudarek na usmeritvi v prihodnost, odloženo nagrajevanje, splošna predstava o družbi – o razredu
- konec industrijskega delavca?

POBURŽOAZENJE

- ekonomski determinizem – povpraševanje po moderni tehnologiji in razvito industrijsko gospodarstvo oblikujeta stratifikacijski sistem

LUTONSKE RAZISKAVE – Goldthorpe, Lockwood, Bechofer, Platt – premožni delavec v razredni strukturi – novi delavski razred

- instrumentalna usmeritev – delo je preprosto sredstvo za služenje denarja za dvig življenjskega standarda
- instrumentalni kolektivizem premožnega delavca je nadomestil solidarniški kolektivizem tradicionalnega delavca (oboje stremijo k zasebnosti)
- napredovanje je za beloovratniškega delavca moralno pričakovanje
- premožni delavci niso privzeli vzorcev sociabilnosti srednjega razreda ⇒ privatizirani instrumentalist bo postopno nadomestil proletarskega tradicionalista ⇒ PEKUNIARNI ali denarni model – ni verjetno, da bi veliko število manualnih delavcev postalo del srednjega razreda
- normativna konvergenca ⇒ umik v zasebnost ⇒ instrumentalni kolektivizem

Stephen Hill – londonski pristaniški delavci: tako kot v Lutonu je tem delavcem prioriteta povečati življenjski standard

Fiona Devine – nov pogled na premožne delavce

- visoka stopnja geografske mobilnosti
- stališča delavcev opisujejo kot instrumentalni kolektivizem
- pekuniarni model – mislijo, da pripadajo množičnemu delavskemu/srednjemu razredu ⇒ ne bogati in ne revni
- fatalističen odnos do politike
- zavrača idejo o novem delavskem razredu: premožnim delavcem je narasel standard, vendar si še vedno želijo **EGALITARNO** družbo

G. Marshall, M. Newby, P. Rose in C. Vogler – stalnice v delavskem razredu

- cepitve v delavskem razredu

Ralph Dahrendorf – dezintegracija delavskega razreda – delavski razred vedno bolj heterogen in različen (nekvalificirani, polkvalificirani, kvalificirani delavci = manualni delavci)

- v 20. st. je prišlo do **RAZGRADITVE** dela

Roger Penn – zgodovinske delitve v delavskem razredu – socialna zaprtost sindikatov

Ivor Crewe – 'novi delavski razred': živijo na jugu, niso člani sindikatov, delajo v zasebnih podjetjih (stari del živi na severu)

C. Marshall, M. Newby, D. Rose in C. Vogler – večšine in sektorske delitve – delavski razred je razdeljen na **SLOJE**

Dennis Warwick in Gary Littlejohn – delitve v rudarskih skupnostih

RAZREDNA ZAVEST

- potencial za razredno zavest upada (**Goldthorpe, Lockwood**), kar pa je v nasprotju s trditvijo **Westergaarda in Devina**, ki pravita, da se razredna zavest ohranja – skupne izkušnje so podlaga za razredno solidarnost
- razredna zavest pomeni, da se člani zavedajo izkoriščanja, imajo skupne interese in nasprotno skupino s katero so v konfliktu in jo zrušijo le s **KOLEKTIVNO RAZREDNO AKCIJO** ⇒ delavski razred postaja **RAZRED ZA SEBE**

NIŽJI SLOJI

Marxov pogled na nižje sloje:

- lumpenproletariat
- rezerva armada delovne sile – potrebna le v času konjunktur
- relativno presežno prebivalstvo, ki ima 4 kategorije:
  - nestalno presežno prebivalstvo – nepolnoletni delavci (ko so polnoletni, so odpuščeni)
  - latentno presežno prebivalstvo – kmetijski delavci, ki iščejo zaposlitev v urbanih področjih
  - stagnirajoče presežno prebivalstvo – z neredno zaposlitvijo
  - pauperizem – dejanski lumpenproletariat (prostitutke, klateži)

Charles Murray – razredno dno v ZDA in VB (JE razred)

Ralph Dahrendorf – razredno dno in erozija državljanstva (NI razred)

- razredno dno ima nezaželene kulturne značilnosti
- spremembe pri delu so vodile k razvoju razrednega dna
- pripadniki razrednega dna niso v celoti državljani, ker jim družba ne nudi ekonomske podpore in varnosti

Anthony Giddens – razredno dno in dvojni trg delovne sile

- razredno dno obstaja – kategorija delavcev, ki so na trgu delovne sile sistematično v slabšem položaju
- dvojni trg delovne sile:
  - primarni – imajo stalno službo
  - sekundarni – ti začenjajo oblikovati razredno dno ⇒ ženske in etnične manjšine
- konflikt med razrednim dnom in delavstvom
- **KRITIKA**: obstoj dvojnega trga je vprašljiv

Duncan Gallie – heterogenost razrednega dna

- zavrača Giddensovo teorijo **DVOJNE DELOVNE SILE**

W. Runciman – razredno dno kot upravičenci do podpor

- razvil je sedemrazredni model britanske strukture razrednega dna, ki temelji na razlikah v **NADZORU, LASTNIŠTVU IN TRŽNOSTI**

Wilson namesto izraza 'razredno dno' uporablja izraz 'reveži iz geta'

DRUŽBENA MOBILNOST V KAPITALISTIČNI DRUŽBI

- industrijske družbe so odprte z razmeroma nizko stopnjo zaprtosti
- 2 tipa družbene mobilnosti:
  - INTRAGENERACIJA – družbena mobilnost v okviru ene generacije
  - INTERGENERACIJSKA – družbena mobilnost med generacijami

David Blass – družbena mobilnost pred letom 1949

- v visokih statusnih kategorijah obstaja precejšnja raven samorekrutacije (oče ⇒ sin)
- družinsko poreklo pomembno vpliva na življenjske možnosti ⇒ čim višji je očetov status, tem več možnosti ima sin

Oksfordska študija mobilnosti – 1972 (v času gospodarske rasti)

- stopnje **ABSOLUTNE MOBILNOSTI** (skupna količina družbene mobilnosti) so visoke
- mobilnost je potekala bolj navzgor kot navzdol
- ta študija kaže na visoko stopnjo mobilnosti v delavskem razredu
- pojem **RELATIVNE MOBILNOSTI** se nanaša na **KOMPARATIVNE MOŽNOSTI** tistih, ki izhajajo iz različnih razredov, da sežejo posamezne položaje v družbeni strukturi
- s primerjavo relativne mobilnosti možnosti različnih generacij lahko določimo, ali je postala razredna struktura bolj odprta

PRAVILO RELATIVNEGA UPANJA 1:2:4

- **J. H. Goldthorpe**: po oksfordski študiji v času ekonomske krize ni bistvenih razlik v mobilnosti
- samorekrutacija elit – otroci bogatih vstopijo v isto elito
- spol in mobilnost:
  - pogledi **J. H. Goldthorpa** (družina je enota stratifikacije v industrijskih družbah) in **C. Payna** na spol in družbeno mobilnost:
    - kategorizacija žensk v študijah mobilnosti glede na razred njihovega moža
- alternativni pogledi dajejo prednost pristopu, ki temelji na razporejanju posameznikov po razredih glede na njihovo službo

Eseška študija mobilnosti

- razredno poreklo vpliva na žensko mobilnost prav tako kot na moško, čeprav so absolutni vzorci mobilnosti za oba spola različni, ker se ženske bolj kot moški koncentrirajo v določenih delih stratifikacijskega sistema
- spol ima močan vpliv na prve zaposlitve

Oblikovanje razredov in razredni konflikt

- **Frank Parkin** je obravnaval mobilnost navzgor kot **POLITIČNI VARNOSTNI VENTIL**, ki mnogim sposobnim in abicioznim pripadnikom delavskega razreda omogoča, da izboljšajo svoj položaj. Posledica je, da se prepreči frustracije, do katerih bi lahko prišlo, če ne bi bilo možnosti za družbeno mobilnost
- tako mobilnost navzgor kot mobilnost navzdol vodita k temu, da krepita status quo: obe uvajata v družbene sloje konzervativne prvine; kaže, da obe slabita solidarnost delavskega razreda in zato zmanjšujeta intenzivnost razrednega konflikta

SPOL IN DRUŽBENI RAZRED

John Goldthorpe: družina je enota stratifikacije, razred povezuje s položajem družine na trgu delovne sile.

Posamezniki in družine kot enote stratifikacije (**Rose in Marshall**):

Razredne akcije, ki se jih lotevajo ženske, so bolj pogojene z razredom njihove družine kot pa z njihovim lastnim razredom. Po drugi strani pa so razredne usode bolj pod vplivom razreda posameznice kot pa razreda njene družine. Posameznice imajo ne glede na poklic svojega moža manj možnosti za družbeno mobilnost navzgor.

SODOBNE TEORIJE STRATIFIKACIJE

Erik Olin Wright – neomarksistična teorija razreda

- rast srednjega razreda plačanih uslužbencev
- **Wright** v svoji zgodnji teoriji obravnava položaj malih delodajalcev **kot PROTISLOVNI RAZREDNI POLOŽAJ**
- zgodnja teorija – osnovni razredi:
  - buržoazija
  - proletariat
  - mala buržoazija – enostavna blagovna proizvodnja
- revizija teorije:
  - izkoriščanje namesto dominacije ⇒ neenaka razporeditev premoženja
- nova tipologija razrednih položajev
  - lastniki proizvodjalnih sredstev
  - nelastniki proizvodjalnih sredstev
  - mezdni delavci

John Goldthorpe – neoveberjanska teorija razreda

- sedem razredov je včasih združenih v tri
- **STORITVENI RAZRED** vsebuje le beloovratniške poklice in vključuje delodajalce in delojemalce
- **VMESNI RAZRED** tvori mešanica belih in modrih ovratnikov ter vsebuje male lastnike in samozaposlene kot tudi delojemalce
- **DELAVSKI RAZRED** sestoji iz zaposlenih modroovratniških delavcev
- razredni položaj izhaja iz položaja družine in ne posameznika – v praksi je položaj družine določen s položajem moškega hranilca

Goldthorpeva razredna shema je primernejša od Wrightove, ker jo je lažje operacionalizirati!

W. G. Runciman – razredna struktura, vloge in moč

- vloge in razredi – poklicne vloge
- ekonomska moč ima 3 vire
  - lastnina ali zakonska upravičenost do nekega dela premoženjskih sredstev
  - nadzor ali pogodbeni pravica
  - tržnost ali posedovanje lastnosti ali značilnostikombinacija teh treh tipov določa razred!

SOCIOLOGIJA, VREDNOTE IN DRUŽBENA STRATIFIKACIJA (A. Gouldner)

- funkcionalizem konzervativna ideologija, marksizem (izkoriščanje, zatiranje) radikalna ideologija teorije stratifikacije temeljijo na ideologiji

REVŠČINA

UVOD:

- revščina je nezaželeni družbeni problem

DEFINICIJA IN MERJENJE REVŠČINE

- 3 glavna področja nesoglasij v temeljnih načelih:
  - **ABSOLUTNO** revščino merimo glede na sredstva za preživetje; koncept **RELATIVNE** revščine: definicija se mora nanašati na standard določene družbe v določenem času. Revni so tisti, katerih dohodki so pod povprečjem življenjskega standarda. Možno je ugotoviti **MEJO** revščine – minimalni standard
  - definicija revščine z materialnega vidika – **MATERIALNA DEPRIVACIJA** – obravnavanje revščine kot **VEČKRATNE DEPRIVACIJE** (npr. neprimerne možnosti izobrazbe, neugodni delovni pogoji in nemoč)

o ODNOS MED NEENAKOSTJO IN REVŠČINO

- Absolutna revščina = revščina sredstev za preživetje, saj temelji na oceni minimalnih zahtev po sredstvih za preživetje
- nekateri koncepti absolutne revščine z uvajanjem **IDEJE TEMLJNIH KULTURNIH POTREB** presegajo pojem sredstev za življenje in materialne revščine (npr. **Drenowski in Scott** v svoji kategoriji osnovnih kulturnih potreb vključujeta izobraževanje, prosti čas, rekreacija)
- **KRITIKA:**
  - o temelji na domnevi, da obstajajo minimalne osnovne potrebe za vse ljudi v vseh družbah
  - o temeljne kulturne potrebe se od časa do časa in od kraja do kraja razlikujejo
- življenjska košarica – pogost pristop k merjenju revščine; uporaba inštituta **Seebohn ROWNTREE** ⇒ njegov izbor stvari, potrebnih za zdravo življenje je temeljil na njegovem lastnem mnenju in mnenju strokovnjakov, s katerimi se je posvetoval.

Jonathan Bradshaw, Deborah Mitchell in Jane Morgan – uporabnost življenjske košarice

- koristna, ker usmerja pozornost na socialne podpore
- strinjajo se s kritiko: ne kaže, kako ljudje v resnici porabijo denar

RELATIVNA REVŠČINA IN DEPRIVACIJA

PETER TOWNSEND

- 'opredelitev revščine mora biti povezana s potrebami in zahtevami spreminjajoče se družbe'
- revščina kot relativna deprivacija oz. prikrajšanost: revščina mora biti definirana v odnosu do standardov določene družbe v določenem času
- razlikuje 3 načine opredeljevanja revščine:
  - o **DRŽAVNI STANDARD REVŠČINE** (ki ga ne odobrava)
  - o **RELATIVNI DOHODKOVNI STANDARD REVŠČINE** (ki ga prav tako ne odobrava) – ko se spreminja dohodek, se spreminja tudi meja revščine. Nudi koristne podatke o neenakosti, neenakost pa je pomemben vidik relativne definicije revščine.
  - o **RELATIVNA DEPRIVACIJA** – da bi svojo definicijo revščine operacionaliziral, je razvil **INDEKS DEPRIVACIJE**
- **KRITIKA:**
  - o ni definiral revščine posameznika
  - o indeks je subjektiven za merjenje deprivacij

Londonska študija razlikuje med:

- materialno in družbeno deprivacijo
  - o materialna deprivacija: hrana, obleka, bivališče
  - o družbena deprivacija: deprivacija v zaposlitvi, družinskih aktivnostih
- objektivno in subjektivno deprivacijo:
  - o objektivno deprivacijo so merili z indeksom
  - o subjektivno pa s tem, da so ljudi spraševali o višini dohodka

Loanna Mack in Stewart Lancley – **Revna Britanija**

- kot **Townsend** sta opredelila revščino na relativen način – skušala meriti revščino na neposreden način
- nekateri lahko dosežejo nizek indeks deprivacij
- povprašala ljudi, kaj se jim zdi življenjsko potrebno
- v novi raziskavi leta 1990 vključita nove točke
- **KRITIKA: R. Walker:** demokratizacija – proces ugotavljanja potrebščin

URADNE STATISTIKE O REVŠČINI

BRITANSKE STATISTIKE:

- kažejo, da je revščina narasla
- statistike o nizkih dohodkih (podatki o družinah z nizkimi dohodki, brezdomci izključeni, čeprav imajo najnižje dohodke)
  - merijo število družin, ki prejemajo različne stopnje dohodka v odnosu do državne socialne podpore glede na premoženjske razmere
- osnovna državna podpora glede na premoženjske razmere se je prvotno imenovala **DRŽAVNA POMOČ**, potem **DODATNO DENARNO NADOMESTILO**, zdaj **DENARNA PODPORA**

REVŠČINA – MEDNARODNE PRIMERJAVE

- revščina v ES
- indeks revščine v ZDA temelji na univerzalnih stroških ustrezne prehrane, pomnoženih s tri, saj ocenjujejo, da porabi povprečna revna družina eno tretjino svojega dohodka za hrano. Meje revščine ne postavljajo glede na minimalni dohodek, ki je potreben za nakup življenjsko potrebnega blaga in storitev.

DRUŽBENA PORAZDELITEV REVŠČINE

- ekonomski in družbeni status
- spol (večje število žensk ⇒ kot sekundarni delavci, znotraj družin moški razpolagajo z dohodkom)
- etničnost

INDIVIDUALISTIČNE IN KULTURNE TEORIJE REVŠČINE

- individualistične teorije – razširjene v 19. stoletju (režeži sami krivi za svoj položaj, ker niso poskrbeli za lastno blaginjo)

Herbert Spencer – malopridno življenje

- oster kritik revnih
- revni zaradi svojega moralnega značaja
- verjel v evolucijski teoriji
- 'preživetje najsposobnejšega'
- revščina je za družbo nujna, saj brez nje ne bi bilo spodbude za delo
- Žicarji
- sociologi danes obravnavajo revščino kot značilnost družbene skupine

NOVA DESNICA (politika konzervative vlada **M. Thatcher**) – Kultura odvisnosti – glavne značilnosti:

- racionalna preračunljivost kot spodbuda k delu
- na ljudi vplivajo ljudi okoli njih
- ima moralne razsežnosti ⇒ zaničuje odvisnost od drugih, lenobo, povzdiguje vrline trdega dela

David Marsland – revščina in radodarnost države blaginje (spodbuja lenobo)

- kritičen do **UNIVERZALNO ZAGOTOVLJENE BLAGINJE** – socialnih ugodnosti za vse člane, ne glede na dohodke
- revni so glavne žrtve zmotnih idej in destruktivne politike

Bill Jordan – prednosti univerzalnih ugodnosti:

- revščina ne izvira iz velikodušnega državnega sistema ⇒ povzročajo jo sistem, ki je preveč skop

Hartley Dean in Peter Taylor Godby – razbitje mita o kulturni odvisnosti, ki temelji na družbeno zasnovanih opredelitvah neuspeha in v resnici ne prepozna razlike med odvisnimi in neodvisnimi. Nihče ni resnično odvisen!

KULTURA REVŠČINE (subkultura revščine) – **Oscar Lewis**

- dokazuje, da je kultura revščine vzorec življenja, ki se prenaša iz ene generacije v drugo
- elementi kulture revščine:
  - industrijska raven – marginalnost

- o raven družine - ločitve
- o raven skupnosti
- življenjski slogi revnih v različnih industrijskih družbah imajo podobne značilnosti
- najboljše razlaga položaj revnih v kolonialnih državah, družbah na zgodnji stopnji kapitalizma, državah tretjega sveta
- revni so odporni na spremembe (so odtujili vedenje)
- teži k ohranjanju revščine

W. B. Miller: subkultura nižjega razreda ⇒ osrednje težnje

- poudarek na trdnosti in moškosti
- vedenje revnih izhaja iz vrednot
- člani se čutijo zavezane subkulturi

Miller in Lewis – skupne značilnosti:

- revne obravnavata kot drugačne od ostalega dela družbe
- ta subkultura jih ohranja revne v njihovem sedanjem položaju – revni živijo v lastnem svetu

SITUACIJSKA PRISILA – alternativa kulturi revščine

- kultura proti situacijski prisili – nizki dohodki jih prisilijo, da ravnajo revni tako kot ravnajo, ne pa kultura revščine
- zavrača idejo kulture revščine in subkulturo nižjega razreda
- prevladujoče so vrednote
- družinsko življenje:
  - o družina kot idealna, majhni dohodki mož jih prisilijo, da zapustijo družino
  - o 'teorija o moških pomanjkljivostih' kot odgovor na situacijsko prisilo – neuspeh v zakonu, igranje na srečo, popivanje, moški se hvali s svojimi moškimi pomanjkljivostmi

Vic Hannerz: daje obojim prav, vendar pa meni, da so situacijske prisile močnejše pri usmerjanju vedenja revnih kot pa kulturni vzorci; kulturno zaostajanje (lag) – ohranjanje posledic prejšnjega stanja

RAZREDNO DNO (underclass) IN REVŠČINA

Charles Murray – razredno dno v VB

- prvi razvil ideje o razrednem dnu v svoji lastni državi
- pripadniki razrednega dna niso bili preprosto najrevnejši člani družbe – to so bili tisti, katerih način življenja je vključeval določen 'tip revščine':
  - o obžalovanja vredno življenje
  - o kriminal in nezakonski otroci
  - o nezaposlenost – nepripravljenost mladih moških za delo
- rešitve: socialna podpora materam, strožje kazni za kriminalna dejanja, lokalne skupnosti naj dobijo visoko stopnjo samouprave

KRITIKA:

- **Allen Walker** – obtoževanja žrtev – revni so žrtve socialne politike, ne pa vzrok socialnih problemov v družbi
- **Joan C. Brown** – samohranilstvo – ločitev pogosta v vseh družbenih razredih, ne samo v nižjih
- **Nicholas Deakin** – Murryejev trinožnik (nezakonska rojstva, kriminal, nezaposlenost)
- **Anthony Heath** – stališča razrednega dna: želijo si službe in srečnega zakona

Frank Field – izgubljanje

- na razredno dno gleda kot na žrtve sprememb in vladne politike, rast razrednega dna povezuje z zmanjšanjem državljskih pravic
- razredno dno je sestavljeno iz 3 skupin:
  - o dolgoročno nezaposleni
  - o samohranilske družine
  - o starostni upokojenci

- Vsi so odvisni od državnih podpor
- vzroki za razredno dno:
  - naraščajoča nezaposlenost
  - družbene spremembe in vladna politika
  - povečanje življenjskega standarda
  - nagnjenost družbe k obtoževanju revnih za njihov nesrečni položaj

KONFLIKTNE TEORIJE REVŠČINE

REVŠČINA IN DRŽAVNA BLAGINJA OBDAVČITEV:

- nekateri davki so:
  - progresivni
  - neposredni davki – dohodnina
  - posredni davki – težijo k **REGRESIVNOSTI** (npr. DDV) – nakup stvari
- državne podpore ne prispevajo veliko k omejitvi relativne revščine, absolutno revščino lahko preprečijo
- **Julian Le Grand** ⇒ strategija enakosti z ukrepi socialnih družbo ni uspela
- črno poročilo (**Michael Mann** trdi, da se je s tem povečal prepad med izdatki za bogatejše in revnejše skupine) ⇒ zakon obrnjene nege: tisti, ki imajo manjše potrebe, dobijo več, tisti, ki imajo večje potrebe, dobijo manj

Revščina, trg delovne sile in moč:

- **Weber** trdi, da je človekov **RAZREDNI** položaj odvisen od njegovega **TRŽNEGA** položaja; odvisen je od sposobnosti posameznikov in skupin, da vplivajo na trg delovne sile v lastno korist, tako da bi povečali nagrade, ki jih prejemajo
- zagovorniki teorije revne dvojnega trga delovne sile (primarni in sekundarni trg)
- **Ralph Miliband**: Politika in revščina ⇒ revna skupina najšibkejša
  - 'ekonomska deprivacija je vir politične deprivacije, politična deprivacija pomaga vzdrževati in potrjevati ekonomsko'

REVŠČINA IN STRATIFIKACIJA

- revščina ima svoje korenine v družbeni strukturi ⇒ pojem razreda
- za marksiste pa so revni del delavskega razreda v najmanj ugodnem položaju
- **Peter Townsend**:
  - razred je glavni dejavnik, ki določa proizvodnjo
  - porazdelitev sredstev ni nujno povezana s kapitalom (interesi)
  - uporablja Webrov koncept **STATUSA**, da bi razložil revščino tistih, ki so odvisni od državnih podpor;
  - revnim manjka ugleda ⇒ skupine z nizkim statusom (starostni upokojenci, invalidi, kronično bolni)
  - revščina ima mednarodne razsežnosti ⇒ **INTERNACIONALIZACIJA**

REVŠČINA IN KAPITALISTIČNI SISTEM

- revščina obstaja, ker služi interesom tistih, ki imajo v lasti proizvodjalne sile
- **Kincaid**: 'nizke plače so nujno potrebne za kapitalistično gospodarstvo, nekateri so bogati zato, ker so drugi revni'
- **Herbert J. Ganx**: 'od revščine imajo korist bogati in močni'

REVŠČINA – REŠITVE IN VREDNOTE

- vojna proti revščini – izgubljena (vrednote am. kulture) ⇒ resocializacija (vladna politika ZDA) sili izničiti domnevni vpliv kulture revščine, delovanje skupnosti

STRATIFIKACIJA IN REŠITVE REVŠČINE

- rešitev za revščino pomeni spremembo v sistemu stratifikacije, ta zahteva precejšnje žrtev bogatih in močnih
- vojna proti revščini ima svojo osnovo v tradicionalnem ameriške liberalizmu (ZDA – vrednote – liberalizem – reforme niso želele spremeniti osnovne strukture družbe)

REVŠČINA IN RAZMAH BLAGINJE V VB

- rešitve nove desnice: sredstva usmeriti izključno k revnim, namen je bil preprečiti, da bi mladi postali žrtve kulture odvisnosti
- **KRITIKE:** trdijo, da se je revščina povečala

MARKSISTIČNE REŠITVE (imajo ideološko podlago)

- revščina le ena izmed neenakosti
- kapitalizem mora zamenjati socialistična družba

DELO, NEZAPOSLENOST IN PROSTI ČAS

NARAVA DELA:

- **Butch Grint:** delo je družbeno opredeljeno – vsaka definicija je značilna za določeno draž ob določenem času
- stari Grki so delo označevali kot območje potrebnega, področje svobode.
- Lovci in nabiralci: produktivna dejavnost se ohranja na potrebnem minimumu
- Predind. Britanija: ind. delavci, 'sveti ponedeljek'; **Shoshana Zuboff**

Izvor sodobnih stališč do dela:

~ protestantizem (**Weber** – kalvinizem) ⇒ delo obravnavajo kot poklicanost od Boga; protestantska delovna etika

~ ind. revolucija (**Thompson** – predind. delo ⇒ usmerjenost k nalogi

~ viktorijanske ideje:

- 1) Zahteve nezaposlenih do dela
- 2) Napredovanje
- 3) Kaznovanje delavcev

DELO IN PROSTI ČAS ~ KONFLIKTNI POGLEDI:

Karl Marx: delo je najpomembnejša, temeljna človekova dejavnost.

Ideja odtujenega dela: ljudje ne najdejo zadovoljstva v svojem delu ⇒ postanejo tujci lastnemu jazu.

Izvori odtujitve:

- 1) V gospodarskem sistemu, ki vključuje blagovno menjavo na podlagi kupčij ⇒ tržno blago ⇒ zasebna lastnina ⇒ lastni interes pomembnejši od skrbi za družbeno skupino
- 2) Gosp. sistem = ekonomska baza, ki se deli na proizvodna sredstva (sredstva za ustvarjanje dobrin) in proizvodne odnose

Odtujitev in kapitalizem: kapitalistična ekonomska baza povzroča visoko stopnjo odtujitve.

Izkoriščanje delavca: mezdno delo, buržoazija izkorišča proletariat.

Obstajata dve značilnosti ind. družbe:

1. mehanizacija proizvodnje
2. nadaljna specializacija delitve dela

Komunizem in konec odtujitve dela: v komunistični in socialistični družbi ⇒ proizvodna sredstva so v družbeni lasti, ukinjena nadaljna specializacija delitve dela

Neomarksist Herbert Marcuse: več poudarka daje potrošnji izdelkov delo – enodimenzionalni človek; delo, prosti čas ⇒ lažne potrebe (množična občila) – njihovo zadovoljevanje le navidezno ublaži odtujitev ⇒ 'evforija v nesreči' – občutek navdušenja, ki temelji na bedi. Vse razvite družbe teptajo razvoj osebnosti. Zanj je bolj kot lažna razredna zavest primeren izraz 'srečna zavest'. Gre za zmotno prepričanje, da sistem dostavlja blago.

C. Wright Mills: družbo vodi vladajoča elita in ne vladajoči razred, ki ima v lasti proizvodna sredstva.

- Konflikt med vladajočo elito in ljudsko množico
- Študija Beli ovratniki
- Širitev terciarnega sektorja ⇒ spremembe večšin s predmeti k večšinam z osebami ⇒ **TRŽIŠČE OSEBNOSTI** (ljudje prodajajo dele svoje osebnosti) ⇒ odtujeni sebi in drug od drugega

Kritika konfliktnih nazorov: nejasna slika, pogledi ljudi zavrjeni kot produkt lažne razredne zavesti; zelo splošni

Emile Durkheim: Družbena delitev dela – funkcionalistični pogled

- predindustrijska družba – mehanska solidarnost, ki temelji na uniformnosti; družbena solidarnost temelji na podobnosti med posameznimi člani; ista prepričanja, vrednote
- lov in nabiralništvo: člani izgledajo kot da bi bili narejeni po istem kalupu
- industrijske družbe: organska solidarnost, ki temelji na **RAZLIKAH**. Člani se specializirajo za posamezne vloge ⇒ sodelovanje, pravila in predpisi; razvoj **POGODBE** obravnava kot začetek moralne ureditve menjave

ANOMIJA – specializirana delitev dela in hitra širitev ind. družbe ogrožata družbeno solidarnost ⇒ družbeni nadzor je šibak (visoka stopnja samomorov, zakonske ločitve in ind. konflikti)

Ustvarjajo jo hitre družbene spremembe, specializirana delitev dela vzpodbuja individualizem in egoizem

Durkheim: rešitev anomije je možna v okviru ind. družbe (poklicna združenja) (Marles ⇒ odprava kapitalizma, uvedba socializma) ⇒ etični kod, upravljalna telesa (urejati vse, kar zadeva posel)

- Dedovanje bo zaradi nepravilnosti izumrlo
- Predvidi prefinjeno ravnovesje med državo (uveljavljala naj bi skupno moralo) in poklicnimi združenji

PROFESIONALNA ETIKA – ključ do prihodnjega moralnega reda v ind. družbi

- Profesionalna združenja povežejo posamezne člane v poklicno skupino
- Profesionalna etika poudarja **ALTRUIZEM** – obzir do drugih namesto ozkega koristoljubja

Paul Halmos: študija Družba uslužnostnih dejavnosti (vpliva na moralne vrednote Z družb)

1. pogled: obravnava profesionalizem kot **SEBIČNO STRATEGIJO** za izboljšanje tržnega položaja poklicne skupine
2. pogled (**Baritzi**) kot 'služabniki nosilcev moči'

Durkheim: razlike pri nagradah temeljijo na konsenzu o vrednosti poklica v skupnosti.

NEZAPOSLENOST

- družbena porazdelitev nezaposlenosti: ni enakomerno porazdeljena po skupinah prebivalstva; splošni vzorci; nezaposlenost višja med nižjimi družbenimi razredi; nezaposlenih več moških kot žensk
- nezaposlenost mladih: dolgoročen problem za starejšo delovno silo
  - nezaposlenost pogosta med mlajšimi člani etničnih skupin; precejšnja odstopanja pri regionalni porazdelitvi nezaposlenosti (višja v regijah, ki so tradicionalno odvisne od težke industrije).
- **VZROKI NEZAPOSLENOSTI**
  - Frikcijska nezaposlenost: delavci zamenjajo službe, ne iščejo zaposlitve takoj
  - Strukturna nezaposlenost: razpoložljiva mesta in delavci, vendar ti delavci ne ustrezajo delovnemu mestu:
    - Regionalna – brezposelni živijo na področju, kjer ni delovnih mest
    - Sektorska – so mesta, a brezposelni nimajo ustreznih večšin
  - Ciklična nezaposlenost: število nezaposlenih krepko preseže število prostih delovnih mest

Tehnološke spremembe in deindustrializacija:

- **Jenkins in Sherman:**
  - 1979 napovedala zlom dela
  - nova tehnologija bo povzročila razpad zaposlovanja v predelovalni industriji, več delovnih mest v storitvenih dejavnostih
  - navedla sta mikroprocesor kot vzrok razpada zaposlovanja
- **Colin Gill:** nova tehnologija ogroža delovna mesta v številnih poklicih (tiskanje, varilci, risarji, prodajalci)
- **Kevin Hawkins:** nova delovna mesta niso izginila, ampak so se preselila v druge države

Teorije nezaposlenosti:

- Liberalno – tržna teorija:
Konzervativna vlada Thatcherjeve se zateče k liberalnim tržnim ekonomskim teorijam, ki so nasprotne Reynesovemu stališču (nezaposlenost lahko odpravljamo z večjo vladno porabo), da lahko vlada reši problem s povečanim povpraševanjem v gospodarstvu
- **Milton Friedman:** zagovornik politike tržnega liberalizma, zagovornik monetaristične politike nadzora nad inflacijo
  - V vsakem gospodarstvu obstaja naravna stopnja nezaposlenosti
  - Inflacijo povzroči preveč denarja za premalo blaga
  - V realnosti ni popolnoma prostega trga delovne sile
- **Adam Smith** – klasičen ekonomist svobodnega trga ⇒ nezaposlenost ne more obstajati na dolgi rok

Vladna gospodarska politika (Thatcher, Major) – zmanjšanje vloge države pri gospodarskih zadevah in omogočanje, da tržne sile določajo, kako se bo razvijalo gospodarstvo.

Kritike vladne politike: dejansko poveča brezposelnost (**J. MacInnes**)

Marksistične teorije nezaposlenosti:

- **Marx:** nezaposlenost je posledica samega kapitalističnega sistema ⇒ cikli ⇒ vsaka naslednja kriza hujša ⇒ propad kapitalizma
  - Buržoazija: presežna vrednost ⇒ tekmovanje (kapital kopičijo v obliki strojev za proizvodnjo ⇒ obdobje **konjunkta** (presežna akumulacija ⇒ število delavcev nezadostno ⇒ plače povečati, dobiček se zmanjša) ⇒ recesija (nezaposlenost narašča in sili k nižanju plač, dobičkonosnost ⇒ širitev gospodarstva)

REZERVNA ARMADA DELOVNE SILE

- delavci, ki jih kapitalisti zaposlijo v času konjunkta in odpustijo v času recesije

Marxova delovna teorija vrednosti ⇒ sama delovna sila ustvarja presežno vrednost ⇒ izkoriščanje delavcev ⇒ ti bodo razvili razredno zavest in bodo strmoglavili kapitalizem ⇒ ni bilo uresničeno (komunistični sistem bližji strmoglavljenju kapitalizma)

E. J. Hobsbawn: britanski marksistični zgodovinar

Britanija se je prva industrializirala (ni ji uspelo modernizirati strojev kot odgovor na konkurenco)

Andrew Glyn in J. Harisson: 'Britanski gospodarski zlom' ⇒ veliko vlagali v tujino, malo pa v nove stroje

POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

POSLEDICE ZA DRUŽBO

Adrian Sinfield: nezaposlenost razvrednoti oz. zniža standard in kakovost življenja v družbi

J. Lea in J. Young: nezaposlenost med mladimi vodi v marginalnost nekaterih članov družbe ⇒ ustvarjanje subkulture obupa

S. Allen in A. Watson: nezaposlenost ogroža stabilnost družbe in s spodkopavanjem družine povzroča rasne napetosti ter kriminaliteto

I. MacInnes: s povečano nezaposlenostjo so se zvišali vladni izdatki za podporo

POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI ZA POSAMEZNIKA

- finančne (povečanje števila dolgoročno brezposelnih pomeni znižanje podpore)
- socialne:
  - **Leonard Fagin in Martin Little:** brezposelni z izgubo službe izgubijo več kot denar:
    - o zaposlitev daje **OBČUTEK IDENTITETE**
    - o služba zagotovi **OBVEZNO AKTIVNOST**
    - o izgubijo zmožnost za **STRUKTURIRANJE PSIHOLOŠKEGA ČASA**
    - o dohodek od dela nudi **SVOBODO IN NADZOR ZUNAJ DELA**
- psihološke reakcije na nezaposlenost: **Fagin in Little** naštela 4 stopnje:
  - o stopnja duševnega pretresa
  - o zanikanje in optimizem – nezaposlenost obravnavajo kot prehodni položaj
  - o tesnoba in stiska: ob iskanju nove zaposlitve
  - o vdanost v usodo in prilagoditev
- **Peter Kelvin in Joanna Jarret:** reakcije razlikujejo glede na individualne okoliščine

ZDRAVJE IN NEZAPOSLENOST – Jeremy Laurance

Mladi in posledice nezaposlenosti:

Paul Willis: - nezaposlenost je resen problem za mlade

- v regijah z visoko nezaposlenostjo za mlade se pojavi 'nova družbena okoliščina', finančna stiska, dolgočasje, spori v družini

Ken Roberts: - mladi se bolje spoprijemajo z brezposelnostjo kot starejši nezaposleni delavci

- podcenjuje učinek nezaposlenosti na mlade

Naw, Banks, Ullah: - mladi doživljajo psihične stiske, ko si prizadevajo najti zaposlitev (ženske bolj kot moški)

SPOL IN POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

Sinfield: problem je zaposlovanje žensk, ne pa njihova nezaposlenost (gospodinje – matere so kot delavci)

Kenwood in Jules: brezposelni moški in ženske so manj dovzetni za srečevanja z ljudmi; občutek, da družbi nekaj prispevajo kot zaposleni; glede na spol ni razlik

Angela Coyle:

- - ženina plača odločilni sestavni del družinskega dohodka
- mnoge žene (ločenske, vdove) so odvisne od svojih plač

POSLEDICE ZA SKUPNOSTI

- skupnost močno odvisna od enega vira delovnih mest, ki pa ga nepričakovano zaprejo
- **Critcher, Dicks, Waddington:** preučevanje 2 rudarskih vasic
- osebni problemi, socialni in gospodarski problemi (nekatere skupnosti se uspejo prilagoditi, druge se znajdejo, tretje pa to spravi v obup)

PROSTI ČAS

- prvi prispevki se osredotočajo na odnos med delovnim časom in drugim področjem družbenega življenja (delo in družina)

Stanley Parker:

- delo je osrednji dejavnik, ki oblikuje prosti čas tistih, ki imajo službo (**Roberts** se strinja)
- opredeli prosti čas kot **PREOSTANEK ČASA**; to je čas, ki ostane, ko so izpolnjene druge obveznosti
- 5 vidikov življenja ljudi:
  - 1) delo
  - 2) delovne obveznosti
  - 3) nedelovne obveznosti
  - 4) fiziološke potrebe
  - 5) prosti čas
- odnos med delom in prostim časom razvršča v 3 vzorce:
  - 1) **RAZŠIRITVENI**: podjetništvo, zdravstvo
  - 2) **NEUTRALNI**: uradniki in polkvalificirani manualni delavci
  - 3) **OPOZICIJSKI**: nekvalificirano manualno delo, rudarstvo, ribolov
- **KRITIKA**:
  - ne upošteva vpliva razreda na prosti čas, nacionalna kultura lahko vpliva na vzorce prostega časa (**Childs in MacMillan** – ameriški in britanski menedžerji)
  - **Clarke in Critcher**: Parkerjeva analiza je deterministična: ne omogoča ind. izbire prostega časa
  - **Clarke in Critcher**: gospodarsko delo kot oblika dela ne pa kot nedelovna obveznost

Razlika med spoloma tako kot delo vpliva na vzorce prostega časa.

Rhona in Robert N. Rapoport:

- delo, prosti čas in družina so tesno povezani ⇒ na različnih stopnjah življenja imajo ljudje različna stališča do dela, prostega časa in družine (4 stopnje):
  - 1) adolescenca – iskanje osebne identitete
  - 2) stopnja mlajše polnoletnosti – deset let od časa, ko oseba preneha hoditi v šolo (obiski v klubih, pivnicah, športnih centrih)
  - 3) stopnja graditve – zgraditi življenjski slog (delo, družina)
  - 4) kasnejša leta – z upokojitvijo

- **KRITIKA:**
  - **Clarke in Critcher:** preveliko poudarjanje življenjskega cikla, pomen različnih stopenj cikla je pogojen družbeno, ne pa biološko
  - **Ken Roberts:** pomanjkanje sistematičnih dokazov

Ken Roberts: prosti čas obravnava širše kot **Parker in Rapoportova** – pluralistični pogled na prosti čas:

- poudarja raznolikost vzorcev prostega časa, ki vključuje tudi svobodo izbire
- če dejavnost opravljaš prostovoljno in ne kot obveznost, je to prosti čas
- pripadniki družbe se udeležujejo tistih aktivnosti, pri katerih uživajo
- prosti čas in izbira: zanika, da bi država in trgovska podjetja vsiljevala vzorce prostega časa
- ljudje izberejo dejavnosti prostega časa, ki ustrezajo osebnim okoliščinam, življenjskemu slogu in družbeni skupini, ki ji pripadajo
- **Roberts** se razlikuje od **Rapoportovih** po tem, da poleg življenjskega cikla poudarja:
  - 1) spol (ženske imajo manj prostega časa kot moški)
  - 2) izobrazba
  - 3) načini zakonske skupnosti

John Clarke in Chas Critcher – prosti čas v kapitalistični Britaniji:

- neomarksistični pristop k sociologiji prostega časa (vpliv **Bramscija**, ki je razvil Marxove teorije)
- prosti čas je področje boja med različnimi družbenimi skupinami, vendar pa boj ni enakopraven, ker je buržoazija v boljšem položaju kot podrejeni razred
- obstoj kapitalizma oblikuje naravo dela in prostega časa
- na prosti čas imajo močan vpliv države in kapitalistična podjetja
- **komercializacija** (najpomembnejši vidik) prostega časa v kapitalizmu (**ind. prostega časa!!**) ustvarja nove izdelke in poskuša prepričati potrošnike k nakupu
- država in zasebna podjetja omejujejo izbiro in manipulirajo z okusi – ne obvladujejo prostega časa popolnoma, poskušajo ustvariti hegemonijo ⇒ na prosti čas vpliva razredni boj
- **KRITIKA** teorij razredne dominacije:
  - **Roberts** jo zavrača, država poveča izbiro, ne pa jo omejuje

SPOL IN PROSTI ČAS

- feministke so bolj sprejele dela C&C
- prosti čas se razlikuje po spolu
- ženskam je dostopnih manj možnosti za preživljanje prostega časa
- liberalni in radikalni pogledi na prosti čas:
  - vse feministične teorije:
    - ženske prikrajšane
    - razlika obsežnosti problema, vzrokov in rešitev

Soratonova trdi, da se liberalne feministke osredotočajo na neenake možnosti za sodelovanje pri prostočasnih aktivnostih ⇒ neenakost kot posledica socializacije, v kateri se moški in ženske učijo različnih vlog glede na spol.

- liberalni feminizem je **REFORMISTIČEN**
- radikalne feministke: ustroj družbe preprečuje enakost med moškimi in ženskami, ki jo je mogoče doseči le s spremembami v strukturi družbe
- **Eleen Green, Sandra Hebron in Diana Woodward:** socialistična feministična teorija ⇒ socialistične feministke
  - ukvarjajo se s tem, kako moški omejujejo priložnosti žensk za prosti čas
  - definicije dela in s prostega časa sociologov so neprimerne (definicije temeljijo na moških)
  - moški imajo več prostega časa, ženske manj denarja, stališča moških ženske še bolj omejujejo

- ovire, ki omejujejo prosti čas žensk izhajajo iz značilnosti patriarhalnih kapitalističnih družb, ženske pogosto same sprejmejo patriarhalno ideologijo
- na prosti čas vpliva tako razred kot višina dohodka, starost, etnična skupina kot tudi 'delo in položaj v gospodinjstvu'
- samske, mlade zaposlene ženske imajo več svobode
- prosti čas žensk iz etničnih manjšin je omejen ne samo zaradi spola, ampak tudi zaradi etničnosti

ORGANIZACIJE IN BIROKRACIJA (5)

UVOD:

- ameriški sociolog **Amitai Etzioni**: 'naša družba je organizacijska družba'
- organizacije: družbene enote, ki so pretežno usmerjene v doseganje določenih ciljev
- moderne industrijske družbe se od predindustrijskih razlikujejo po številu, obsegu in obliki organizacij
- organizacije so postale prevladujoče institucije moderne družbe
- širjenje organizacij je povezano z vse bolj specializirano delitvijo dela, ki vodi k hierarhiji oblasti in sistemu pravil
- **Max Weber**: posebna oblika organizacij: birokracija ⇒ temeljna značilnost moderne industrijske družbe; ukvarja se s primerjavo med birokracijo in oblikami organizacije v predindustrijskih družbah.

MAX WEBER – BIROKRACIJA IN RACIONALIZACIJA

- Birokratske organizacije: prevladujoče institucije industrijske družbe
- **Weber** birokracijo pojmuje kot organizacijo, v kateri obstaja hierarhija plačanih uslužbencev s polnim delovnim časom, ki tvorijo verigo ukazovanja; zadeva administracijo, nadzor, upravljanje, usklajevanje zapletenega niza nalog
- Za razumevanje narave moderne družbe je bistveno poznavanje procesa birokratizacije

BIROKRACIJA IN RACIONALNO DELOVANJE

Celotno človekovo delovanje usmerjajo pomeni, glede na pomene je identificiral različne tipe delovanja:

- 1) afektivno ali emotivno delovanje – npr. izguba živcev

- 2) tradicionalno delovanje – temelji na uveljavljenem običaju
- 3) racionalno delovanje – jasna zavest o cilju. Za industrijsko družbo velja, da vse bolj prevladujejo racionalna dela ⇒ proces racionalizacije (birokracija je čisti primer tega procesa)

Birokracija je racionalno delovanje v institucionalni obliki

BIROKRACIJA IN NADZOR

- birokracija je tudi sistem nadzora ⇒ legitimni nadzor
- legitimnost temelji na pomenih
- oblika organizacijske strukture izhaja iz vrste legitimnosti, na kateri temelji
- tipi legitimnega nadzora: vsak ima svojo organizacijsko strukturo
  - 1) **KARIZMATIČNA OBLAST**
  - 2) **TRADICIONALNA OBLAST** (1. gospodinjstvo s spremstvom, 2. sistem vazalov)
  - 3) **RACIONALNO – LEGALNA OBLAST** (birokracija)

Idealni tip birokracije vsebuje naslednje prvine: službene dolžnosti, temelji na načelu hierarhije, deluje po predpisih, delo se opravlja po predvidljivih pravilih, uslužbenci so imenovani glede na strokovno znanje in kvalifikacije, birokratsko upravljanje pomeni jasno delitev med zasebnim in službenim dohodkom.

'Strokovna premoč' birokracije:

idealnega tipa ne moremo v realnosti nikoli doseči ⇒ temu se je najbolj približala birokracija v moderni kapitalistični družbi, kjer je postala glavna oblika organizacijskega nadzora.

Izvajanje nalog v birokraciji: strokovnost, hitrost, nižji stroški, natančnost...

BIROKRACIJA IN SVOBODA

- omejevanje človekove svobode, ustvarjanje 'brezdušnih specialistov'
- proces racionalizacije je v birokraciji v bistvu **IRACIONALEN**
- birokracija je nujna za visoko industrializirano družbo ⇒ birokracija je najpopolnejša in najuspešnejša institucionalizacija oblasti
- prepuščenost države nevarno:
- v krizi birokrati ne bi znali reagirati
- upravljalska praksa prilagojena zahtevam kapitala – pod pritiskom bi se lahko birokrati na visokih položajih podredili zahtevam kapitala ⇒ temu se izognemo s strogim parlamentarnim nadzorom nad državno birokracijo – poklicni politiki morajo imeti najvišje položaje
- kršenje predpisov in norm (v nasprotju z **Webrom**) lahko poveča učinkovitost organizacij

Alvin W. Gouldner – stopnje birokratizacije: – študija primera

1. birokratska organizacija nekaterim nalogam bolj ustreza kot drugim (ni primerna za nepredvidljive operacije)
2. napredek birokracije ni neizogiben
3. sociologi naj se raje ukvarjajo z odkrivanjem družbenih procesov, ki povzročajo razlike v količini in vrsti birokracije, namesto da se ukvarjajo z utopično vizijo o ukinitvi birokracije

Tom Burns in G. M. Stalker (se strinjata):

2 idealna tipa organizacije:

MEHANICISTIČNA

- podobna Webrovemu modelu
- tok komunikacij je vertikalni: navodila tečejo navzdol, tok informacij je usmerjen navzgor (menedžerska hierarhija)
- ostra hierarhija
- primerna za stabilne družbe

ORGANSKA

- posameznik svoje znanje podredi doseganju ciljev organizacije
- komunikacije temeljijo na posvetovanju in ne na ukazovanju
- primerni za spremenljive okoliščine

- fleksibilni, gibljivi
- organizacije so institucije, v katerih člani tekmujejo za status in moč
  - 1) idealna oblika organizacij, ki bi v vsaki situaciji maksimizirala učinkovitost ne obstaja
  - 2) znotraj organizacij so skupine, ki sledijo svojim ciljem ⇒ ti se lahko razlikujejo od ciljev organizacije
- večja pripadnost članov

ZATON BIROKRACIJE

- **Henry Mintzberg** ⇒ organizacije morajo biti manj birokratske, morajo iskati navdih v japonskih korporacijah
  - o 5 delov organizacij (temeljne skupine, ki jih najdemo v organizacijah so):
    - **OPERATIVNO JEDRO** – tvorijo delavci
    - **STRATEŠKI VRH** – odgovoren za nadzor nad organizacijo, menedžerji
    - **SREDNJA RAVEN** – vezni člen med organizacijskim jedrom in vrhom, srednji menedžment in nadzorniki
    - **TEHNOSTRUKTURA** – oblikuje in načrtuje delo
    - **PODPORNO OSEBJE** – specialistične enot
  - o 5 tipov organizacij:
    - **ENOSTAVNA STRUKTURA** – najmanj zapleten tip organizacije; malo tehnostrukture in podpornega osebja, najpomembnejši del je strateški vrh; primer: samostojni podjetnik
    - **MEHANIČNA BIROKRACIJA** – najbližje t.i. idealnemu tipu, tehnostrukture je najpomembnejši del; primer: pošta, avtomobilske tovarne, zapori, letalske družbe
    - **PROFESIONALNA (STROKOVNA) BIROKRACIJA** – operativno jedro je najpomembnejši del; primer: zdravniki, računovodje, socialni delavci
    - **ODDELČNA OBLIKA** – tipična za velike organizacije, ki so razdeljene po oddelkih
    - **ADHOKRACIJA** – ogroža nadvlado birokracije; temelji na teamih (visoko kvalificirano osebje), ki pogosto spreminjajo obliko, osebje in odnose med njimi. Namen adhokracije je razvijanje inovacij, novih idej in reševanje nenadnih problemov; podporno osebje igra odločilno vlogo; Tipi organizacij, kjer je adhokracija nekaj običajnega: svetovalne in oglaševalske firme, inženirska podjetja, ki proizvajajo prototipe
      - niso hierarhične
      - ne vodijo dejavnosti svojih članov prek sistema formalnih pravil
      - primerne za hitro spreminjajoče in nepredvidljivo okolje, v katerem so potrebne stalne inovacije
      - omejitev adhokracije pri izvrševanju navadnih in rutinskih nalog niso tako učinkovite
      - **Mintzberg** vidi adhokracijo kot edino obliko za tiste, ki verjamejo v več svobode in manj birokracije in kot strukturo za populacijo, ki je vedno bolj izobražena
      - **Steward R. Clegg**: organizacije ne oblikujejo samo brezosebne tržne sile, pomembna sta lahko tudi življenjski slog in kultura družbe. Nasprotuje podsocijaliziranemu in nadsocijaliziranemu pogledu na organizacije. Podsocijaliziran pogled: vrednote, prepričanja in življenjski slog tistih, ki delajo v organizacijah imajo malo vpliva: organizacije vodijo zunanji dejavniki, tehnologija in svetovni trgi. Nadsocijaliziran pogled: organizacije so v celoti proizvod vrednot, prepričan in življenjskih slogov ljudi, ki delajo v organizacijah
      - razvite kapitalistične nacije stopajo v novo obdobje – **POSTMODERNOST**

- niz postmodernih teženj k preoblikovanju organizacij: dediferenciacija
  - diferenciacija ⇒ v modernih družbah je delo vedno bolj specializirano
  - dediferenciacija ⇒ nasproten proces, opravila so spet združena ⇒ človekovo delo in vloga znotraj organizacij bolj raznolika in manj specializirana
- vzroki za postmoderne organizacije: svetovna gospodarska kriza v 70. letih 20. stol.
- razlikovanje moderne in postmoderne organizacije

Paul Thompson

- centralizacija, moč, nadzor: strinja se, da v organizacijah prihaja do določene decentralizacije odločanja
- zelo kritičen do tistih, ki so nakazovali možen zaton birokracije
- dokazuje, da je birokratizacija univerzalna tendenca v moderni organizaciji (in državi), ki zahteva izvršitev zapletenih nalog glede na pravila in norme
- novi poudarki na korporativni kulturi spodbujajo zaposlene, da se s čustvi vključijo v svoje delo in da 'ljubijo svoje podjetje'

BIROKRACIJA IN DEMOKRACIJA

MARKSISTIČNI POGLEDI

Po **Webru** birokracija ni nujno združljiva z demokracijo ⇒ je odgovor na potrebe po upravljanju vseh industrijskih družb (tako kapitalističnih kot komunističnih)

Weber: z močnim parlamentarnim nadzorom nad državno birokracijo lahko dosežemo zaupanja vredno vlado ⇒ tako bi preprečili, da se interesi kapitala prevladali ≠ **Lenin**: bil je prvi komunistični voditelj, ki pa se z **Webrom** ni strinjal ⇒ zahodni parlamenti so čiste govornice, državna birokracija pa za zaprtimi vrati opravlja vladne posle; država je organ razredne vladavine, organ za zatiranje enega razreda nad drugim razredom

Lenin in demokratizacija birokracije

Birokracija v ZSSR

⇒ **Robert Michels** – zgodnji teoretik elit

- delo **Politične stranke**
- demokracija je nepredstavljiva brez organizacije
- uspešno delovanje organizacije zahteva specializirano delitev dela, ki sili k nadzoru in usklajevanju od zgoraj ⇒ posledica je rigorozno definirana in hierarhična organizacija
- oligarhična struktura zgradbe duši temeljna demokratična načela: organizacije neizbežno ustvarjajo oligarhijo, vladavino majhne skupine ali elite ⇒ **ŽELEZNI ZAKON OLIGARHIJE (Michels)**
- manija po napredovanju
- birokracija je zakleti sovražnik individualnih svoboščin in vseh drznih iniciativ v notranji politiki. Je dlakocepska, ozka, rigidna in neliberalna
- premestitev ciljev = ohranjanje organizacij samo sebi namen in ne sredstvo za doseg ciljev, voditelj se vzdržuje vsakega dejanja, ki bi lahko ogrozilo njegov položaj
- **Michels** verjame, da imajo množice psihološko potrebo po tem, da so vodene
- družbi vlada elita, ki je sestavljena iz voditeljev različnih organizacij in strank. Njihova najvažnejša skrb je ohraniti oblast ⇒ to velja tako za kapitalistično kot komunistično družbo
- **Michels**: 'Kdor reče organizacija, reče oligarhija'

Lipset, Trow, Coleman – Sindikalna demokracija: študija primera

- organizacijska struktura Mednarodne tipografske zveze (demokratična organizacija) predstavlja izjemo glede na železni zakon oligarhije
- **Philip Selznik** – Uprava za Dolino Tennessee

- o sprejema funkcionalistično sklepanje, da imajo organizacije temeljne potrebe (ena bistvenih je potreba po preživetju)
- o TVA – vladna agencija – del Rooseveltove politike New Deal: daleč od tega, da bi predstavljala interese javnosti; končala v služenju 'etabliranemu vodstvu kmetij'

MEDŽERSKA TRADICIJA ⇒ člani organizacij imajo skupne interese (4 glavne teoretske šole):

1. ZNANSTVENI MENEDŽMENT

Osredotoča se na dvigovanje produktivnosti in povečuje organizacijo ⇒ zadovoljni delavci proizvajajo več

Frederick R. Taylor: delo menedžmenta je, da z uporabo znanstvenih načel za načrtovanje delovnih postopkov odkrije 'samo en najboljši' način izvajanja vsake delovne naloge (eksperimentiranje) ⇒ temelji za **ŠTUDIJE ČASA IN BIVANJA** ⇒ delavci in naloge se morajo zelo ujemati.

⇒ **človekova primarna motivacija za delo je FINANČNA!**

Rešitev mnogih industrijskih problemov:

- povečanje količin in kakovosti izdelka
- končal bi se konflikt med delodajalci in delojemalci
- **KRITIKA:**
  - koncept 'ekonomskega človeka' ovržen kot pretirano poenostavljen
  - **Taylor** je pojmoval delavce kot ??? in ne kot člane družbenih skupin

2. MEDČLOVEŠKI ODNOSI

Elton Mayo:

- menil, da fizični pogoji delovnega okolja, finančne spodbude in sposobnost delavcev določajo produktivnost ⇒ **NI NAŠEL POVEZAVE**
- preučil vedenje delavcev kot članov neformalnih delovnih skupin in kaj so menili o lastnem delu
- pritisk skupinskih norm pri delavcih – spekter potreb, ki jih delavci potrebujejo za zadovoljevanje pri delu:
  - o socialne potrebe (prijateljstvo, priznanje, status)
  - o samoaktualizacija ⇒ če to ni zadovoljeno, delavec trpi, učinkovitost organizacije pa se še poslabša
- delavci morajo prvo doseči osebno zadovoljstvo; menedžment mora sprejeti neformalni del skupine in z njim sodelovati

3. NOVI MEDČLOVEŠKI ODNOSI (posveti pozornost naravi dela kot takega)

F. Herzberg:

- delavci morajo imeti večji nadzor nad načrtovanjem lastnega dela, pregled nad delom ⇒ **Herzberg** je močno nasprotoval delu, ki je temeljilo na tejlorizmu
- humanizacija dela poveča produktivnost in zmanjša nemire v industriji

4. KORPORATIVNE KULTURE

Terence Deal in Allen Kennedy:

- vsaka organizacija ima lastno korporativno kulturo: lasten niz vrednot in načinov obnašanja
- politika odprtih vrat
- ohranja se skozi zgodbo o herojih
- rituali in ceremonije se uporabljajo pri prenašanju kulture
- čvrsta korporativna kultura povezuje zaposlene v podjetju
- **KRITIKA: Thompson in McHugh:** pretirano poudarjanje kulture

MOČ IN KONFLIKT V ORGANIZACIJAH

Marksistični pogled na moč in konflikt v organizacijah:

Harry Braverman: v delu Delo in monopolni kapitalizem napada **Taylorja** ⇒ ta izhaja iz kapitalističnega sistema in ne vidi izkoriščevalske narave kapitalističnih odnosov v proizvodni; preučeval interesne konflikte med skupinami delavcev, kritičen do znanstvenega menedžmenta (del procesa v katerem se delavec vse bolj spreminja v instrument kapitala) ⇒ ožigosa kot sredstvo izkoriščanja delavstva v kapitalistični družbi

- **Stuart Clegg in David Dunkerley:** strinjata se z **Bravermanom**, da je temeljna funkcija delovnih organizacij nadzor odtujenega in izkoriščanega delavstva; z **Bravermanom** pa se ne strinjata o pomembnosti znanstvenega menedžmenta:
  - nekvalificirani delavci so najbolj izkoriščani, ker niso lastniki kapitala
  - kvalificirani delavci niso lastniki, vendar bi s svojim znanjem lahko pridobili nekaj nadzora
  - vmesna skupina med normalnimi delavci in vladajočim razredom (nadzorni in strokovni menedžerji)
  - lastniki in nadzorniki proizvodnih sredstev
- njuno delo je uporabno za zasebno ali državno industrijo, ne pa za druge oblike organizacije

PROFESIONALCI IN ORGANIZACIJE

- marksisti se osredotočajo na ekonomski konflikt v organizacijah
- v organizacijah je za profesionalce bistven konflikt vlog
- mnogi sociologi kritizirajo Webra, da ne razlikuje med birokratsko (temelji na zasedanju položajev v birokratski hierarhiji) avtoriteto in profesionalno avtoriteto (temelji na znanju in strokovnosti)
- **Burns in Stalker** dokazujeta, da lahko vodi razvrščanje strokovnjakov pod nestrokovnjake v konflikt ⇒ tehnološke inovacije, položaj v hierarhiji profesionalno oz. strokovno

- temelji na strokovnem znanju, profesionalci imajo svobodo, da se odločijo na podlagi svojega strokovnega znanja proti

administrativnemu delovanju oz. upravljalsko

- **Etzioni:** sklada se z organizacijskimi pravilniki in predpisi

- **Blau in Scoenhen:** 'metode, ki jih uporabljajo za vprego strokovnega znanja v službo organizacij je bolj uspešno sredstvo nadzora kot ukazovanje oblastne hierarhije'
- visoko kvalificiranim delavcem je zagotovljena avtonomija, klub temu pa so menedžerji glavni ⇒ takšna oblika nadzora je zahrbtna ⇒ to pomeni, da se ljudje manj zavedajo, da so nadzorovani

MARKSISTIČNI POGLEDI

Graham Salaman: 'avtonomija, ki je dovoljena profesionalcem v organizacijah ponavadi ni v nasprotju z doseganjem ciljev organizacije

Peter Armstrong: 'profesionalci v kapitalističnih organizacijah služijo interesom kapitalističnega razreda, s tem pa tudi samim sebi'

ORGANIZACIJE – INTERAKCIONISTIČNI POGLED

- delovanja ne določajo v celoti zunanje sile, namesto tega ga v veliki meri določajo pomeni, ki jih akterji pripisujejo predmetom, dogodkom in delovanjem ← David Silverman

Erwin Goffman – totalne institucije:

- ponižanje – **MORTIFIKACIJA JAZA**
  - 5 načinov prilagajanja življenja v institucijah:
    - 1) situacijski umik: umik pozornosti od vsega, razen od dogodkov, ki obkrožajo njihova telesa – minimizirajo interakcije
    - 2) infrasingentna drža (drža nesprejemanja): gojenci odločno zavračajo sodelovanje z osebjem, kažejo trajno sovraštvo do institucije
    - 3) kolonizacija: gojenci postanejo institucionalizirani, trdijo, da bi ostali, ko pride dan odpustitve
    - 4) konverzija: p. izvaja svojo vlogo
    - 5) playing it cool: največje možnosti, da zapustijo institucijo duševno in telesno nepoškodovani – izogibanje problemom
  - Goffmanova analiza totalnih institucij poudarja razumevanje delovanja v odnosu do pomenov Predinstitucionalna izkušnja in prilagajanje (pomemben vpliv na načine adaptacije znotraj totalnih institucij):
- John Irwine: študija o zaporniškem življenju v Kaliforniji:**
Identitete, ki jih zaporniki prinesejo s seboj v zapor:
Tatovi: vidijo sebe kot profesionalne kriminalce, družba na splošno pokvarjena
Narkomani: pripadnost kriminalni identiteti ni tako močna, odvisni so od opiatov.
Prilagoditve na zaporniško življenje:
- odsedeti svojo kazen
  - paberkovanje – posameznik je pripravljen se izboljšati

Odpor proti totalnim institucijam

Cohen in Taylor razlikujeta 5 vrst upiranja:

1. **SAMOZAŠČITA** – gojenec zavrača etikete, ki mu jih pripisujejo
2. **BOJEVANJE ZA SVOJE PRAVICE**
3. **POSKUS POBEGA**
4. **GLADOVNA STAVKA**
5. **KONFRONTACIJA** – zaporniki uničujejo lastnino ali prevzamejo nadzor nad deli zapora

Organizacije kot pogodbeni red (Strauss in sodelavci) – BOLNICA

- niti pravila, niti družbene vloge niso stalne in nespremenljive ⇒ organske strukture se stalno spreminjajo
- pravila sama po sebi so zelo malo vplivala na delovanje bolnice (vsak primer je edinstven) ⇒ drugotnega pomena
- interakcija in pogajanje znotraj organizacij
- menijo, da to velja za vse organizacije ⇒ kritika **Johna Hughesa**: dvomi o širši uporabnosti te teorije

Organizacije – dialektični pogled ⇒ izhaja iz interakcionizma, vendar sodi v okvir marksističnega pogleda –

Kenneth Benson

Dialektika (prvi uporabil Hegel, razvil **Marx**) se nanaša na procese, kjer spremembe izhajajo iz napetosti in konfliktov med nezdržljivimi silami.

Organizacije nikoli ne delujejo popolnoma gladko, brez napetosti ali konflikta ⇒ vedno so nasprotja, kar pa ustvarja potencial za spremembe ⇒ nasprotja ogrožajo dolgoročno stabilnost v organizacijah

Benson se strinja s **Strausom**: organizacije se neprestano spreminjajo, so nestabilne, vsi člani imajo nekaj vpliva na spremembe, vendar pa priznava, da le do določene mere temeljijo na pogodbenem redu.

PROBLEM ORGANIZACIJ

Blau: v moderni družbi ne bi bilo mogoče doseči demokratičnih ciljev brez birokratskih organizacij, ki jih izvršujejo ⇒ enakost pred zakonom ⇒ organizacije se vse bolj izmikajo javnosti in spodkopavajo demokracijo ⇒ velik problem zahodnih industrijskih družb.

Guy Peters: največjo nevarnost za odgovornost birokratov in demokratično državo vidi v apatiji javnosti

Sociologija, vrednote in organizacije
marksistične ideje o izginotju birokracije ⇒ utopična vizija
marksizem

\
Gouldnerjeve ideje
/

teoretiki elit

KRIMINALITETA IN DEVIANTNOST

UVOD:

Sociološko preučevanje deviantnosti

Definicije deviantnosti:

deviantnost je relativna, kulturno pogojena, in se nanaša na tisto dejanje, ki ni v skladu s pričakovanji in normami določene družbe

FIZIOLOŠKE IN PSIHOLOŠKE TEORIJE DEVIANTNOSTI

FIZIOLOŠKE TEORIJE (biološke) – **Cesare Lombroso**

- genski zapis
- kromosomske nenormalnosti
- kemična neuravnoteženost v telesu

PSIHOLOŠKE TEORIJE

- geni – povezava med genskim zapisom in kriminalnim vedenjem
- **J. Bowlby**: socializacija – deviantnost ni podedovana
- **KRONIČNI POVRATNIKI** (specialni povratniki) – konstantno kršijo zakone

DEVIANTNOST – FUNKCIONALISTIČNI POGLED

FUNKCIJE DEVIANTNOSTI – izvor deviantnosti iščejo v naravi družbe

- mehanizmi družbenega nadzora (potrebni za nadzor nad deviantnostjo)
- kriminaliteta kot neizogiben pojav (**Emile Durkheim** – družba svetnikov)
- kolektivni občutki – skupne vrednote in moralna prepričanja družbe
- kriminaliteta kot funkcionalni pojav: disfunkcionalen (visoko, nizko)
- funkcija kazni je ohranitev kolektivnih občutkov
- pozitivne funkcije deviantnosti (**A. Cohen**):
  - varnostni ventil
  - svarilni mehanizem

Robert K. Merton – identificiral en sam vzrok deviantnosti: kultura in struktura družbe povzročata deviantnost – družbena struktura in anomija

- družbena in kulturna struktura
- kulturni cilji in institucionalizirana sredstva
- odzivi na kulturne cilje:
  - **KONFORMNOST** – prilagoditev
  - **INOVACIJA** – uporaba deviantnih sredstev za uspeh
  - **RITUALIZEM** – zavrgli so cilje uspeha
  - **UMIK** – niso zmožni uspeli
  - **UPOR** - terorizem
- deviantnost je pojasnjeval v smislu strukture legitimnih priložnosti, ni pa preučil strukture legitimnih priložnosti
- **KRITIKA**: zanemarja odnose v družbi kot celoti

STRUKTURALNE IN SUBKULTURALNE TEORIJE DEVIANTNOSTI (podobne Mertonu)

- strukturalne teorije izvora deviantnosti pojasnjujejo s položajem posameznika ali družbenih skupin v družbeni strukturi
- subkulturalne teorije pojasnjujejo deviantnost s subkulturo družbene skupine

A. Cohen – delikventna subkultura

- 2 glavni kritiki Mertonovega razmišljanja:
  - delikvenca je bolj kolektivni kot individualni odziv
  - **Merton** ne more pojasniti neutilitarnega kaznivega dejanja
- nižji delavski razred: kulturna deprivacija, statusna frustracija ⇒ delikventna subkultura

Richard A. Cloward in Lloyd A. Ohlin – Delikvenca in priložnost

- delavski razred bolj nagnjen k deviantnosti, ker imajo manj možnosti uspeli po legalni poti ⇒ razvijajo 3 možne odzive na tak položaj:

- o KRIMINALNA SUBKULTURA – utilitarna kriminaliteta, to je kriminaliteta, ki prinaša finančno korist
- o KONFLIKTNE SUBKULTURE – mladoletniki imajo malo možnosti za dostop do struktur nelegitimnih priložnosti
- o SUBKULTURA UMIKA – uživanje drog

Walter B. Miller (v nasprotju z vsemi prejšnjimi) – subkultura nižjega razreda

- vrednote in način življenja, ki se prenašajo iz generacije v generacijo, aktivno spodbujajo ljudi, da kršijo zakon
- **ZNAČILEN KULTURNI SISTEM** (nižji razred) ⇒ socializacija znotraj kulture ⇒ osrednje težnje vključujejo (glavna področja zanimanja in delovanja):
  - o ČVRSTOST
  - o PREBRISANOST
  - o RAZBURLJIVOST

DAVID MATZA – Delikventnost in neodločenost

- delikventi so v določenih okoliščinah sposobni nevtralizirati **MORALNO VEZ DRUŽBE**
- sposobni so prepričati sami sebe, da zakon za njih v tem posameznem primeru ne velja
- deviantnost postane mogoča, ko uporabijo **TEHNIKE NEVTRALIZACIJE**, ki jih začasno osvobodijo družbenega prijema
- tehnike nevtralizacije vključujejo:
  - o zanikanje odgovornosti
  - o zanikanje škode
  - o zanikanje, da je bilo ravnanje v bistvu napačno
  - o obsodba tistih, ki uveljavljajo pravila
  - o poziv k večji lojalnosti – delikventi lahko trdijo, da ne kršijo zakona zaradi svojega interesa, temveč da pomagajo družini ali prijateljem

- stanje neodločnosti
- vrednote podzemlja
- občutek fatalizma (mladostniki) in občutek humanizma
- subkultura delikventnosti- mladoletniki niso predani, stalni pripadniki

Determinizem je doktrina, ki pravi, da imajo ljudje malo ali nič svobode, da usmerijo svoje lastno delovanje, ker jih nadzirajo zunanje sile

Deviantnost in uradne statistike

- nezabeležena kriminaliteta
- raziskave viktimizacije (koliko kriminalitete ostane nezabeležene) – vprašanja za posameznike, ali so bili v preteklem letu žrtve kaznivih dejanj
- raziskave s samoprijavo
- pristranost v uradni statistiki (2 ameriški tolpi – prostaki iz delavskih družin in svetniki iz uglednih družin srednjega razreda)
- kriminalnega belega ovratnika (**Sutherland**) ⇒ kazniva dejanja brez žrtev

Deviantnost – interakcionistični pogled (zavrača pozitivističen pristop)

- osredotoča se na interakcijo med osebami, ki jih opredeljujejo kot deviantne
- kako in zakaj so posamezniki in skupine označene kot deviantni, kakšen učinek ima to za njihovo nadaljnje delovanje

Howard S. Becker – teorija etiketiranja

- etiketa kot glavni status
- tisti, ki imajo moč, nalepijo etiketo
- možne posledice etiketiranja:
  - o deviantna kariera je popolna, ko se posamezniki pridružijo organizirani deviantni skupini ⇒ znotraj deviantne skupine se razvije deviantna subkultura
  - o etiketiranje je samoizpolnjujoča se prerokba – deviantni posamezniki začnejo sebe pojmovati z vidika etikete, deviantna identifikacija postane usmerjevalna

Jack Young – etiketiranje in uživalci marihuane

Howard S. Becker – izvori deviantnega delovanja

- poudarja pomembnost javne identifikacije deviantnosti, raziskuje nastajanje dejavnosti kot proces
- kot interakcionist poudarja pomembnost **SUBJEKTIVNIH POMENOV**, ki so pripisani izkušnjam

Edwin M. Lemert – odziv družbe – 'vzrok' deviantnosti

- krivdo za deviantnost nosijo predstavniki družbenega nadzora in ne posamezniki
- **Lemert** razlikuje:
  - o **PRIMARNO DEVIANTNOST** – deviantna dejanja preden so javno etiketirana; preiskava vzrokov je neuspešna, sama po sebi nepomembna
  - o **SEKUNDARNA DEVIANTNOST** – je odgovor posameznika ali skupine na odziv družbe

Erwing Goffman – deviantnost in institucija (institucionalizacija)

- proces ponižanja, neskončen krog ponižujočih doživljanj
- posledice institucije na večino gojencev ponavadi niso trajne ⇒ obstaja obdobje začasne **DISKULTURACIJE**, kar pomeni, da se morajo gojenci ponovno naučiti nekaj temeljnih 'receptov' za življenje v zunanjem svetu

Deviantnost in interakcionistični pogled – kritike in ocena

- etiketiranje kot deterministična obramba interakcionizma
- družbena deviantnost je vedenje, ki krši zakone družbe, ne glede na to, ali je bilo etiketirano in odkrito
- situacijska deviantnost vsebuje tista dejanja, za katera drugi sodijo, da so deviantna glede na okvir, v katerem so se zgodila

DEVIANTNOST – FENOMENOLOŠKI POGLED

Aaron V. Cicourel – pogajanje za pravico

- delikventi so nadzor predstavnikov družbenega nadzora
- **KRITIKA:** tako kot drugim etnometodologom in fenomenologom tudi njemu ne uspe pojasniti, kdo ima v družbi moč in kako z njo vpliva na opredelitev kriminalitete in deviantnosti

William Chambliss, Milton Mankoff, Frank Pearce, Lauren Shider – razvili koncept razumevanja deviantnosti v kapitalističnih družbah

TRADICIONALNI MARKSISTIČNI POGLEDI NA DEVIANTNOST

Kdo oblikuje zakon? Komu koristi?

- moč imajo tisti, ki posedujejo in nadzirajo proizvodna sredstva
- nadstavba odraža odnos med močnimi in nemočnimi
- zakoni so odraz vladajoče ideologije
- lažna razredna zavest ⇒ zakoni služijo samo vladajoči manjšini
- zakone oblikuje država, ki predstavlja interese vladajočega razreda
- neodločanje (razne odločitve so samo sprejete – o njih se ne razpravlja)
- pravi kriminalci so pripadniki kapitalističnega razreda

Kdo krši zakon? Koga ujamejo?

- gospodarska kriminaliteta povzroča več škode kot ulična kriminaliteta
- razkritje o razširjenosti gospodarskega kriminala bi lahko zelo ogrozila moč kapitalizma
- organizirani kriminal (vodi ga ekonomska in politična elita) je v neposredni zvezi z njegovo koristnostjo za ameriški vladajoči razred, je integralni del vladajočega razreda
- kriminaliteta se pojavlja v vseh slojih ⇒ razlika je v vrsti kriminala: podkupovanje lokalnih političnih, policijskih in sodnih organov je bistveno za razcvet organiziranega kriminala

Zakaj kršiti zakon? Zakaj uveljavljati zakon?

- pohlep, sebičnost, sovraštvo v kapitalističnem sistemu, so motiv za kazniva dejanja v vseh slojih
- selektivno uveljavljanje zakona ima številne pomembne posledice ⇒ služi ohranjanju moči vladajočega razreda in krepitvi ideologije vladajočega razreda

- **KRITIKA** konvencionalnega marksizma:
  - levičarski realisti menijo, da takšne teorije neupravičeno poudarjajo gospodarsko kriminaliteto

DEVIANTNOST – NEOMARKSISTIČNI POGLEDI

Taylor, Wallen in Young, Paul Gilroy, Stuart Hall

- s konvencionalnimi marksisti se ne strinjajo le v tem, da obstaja preprost in jasen odnos med ekonomsko bazo družbe in deviantnostjo
- strinjajo se: tekmovanje, konflikt interesov, neenaka porazdelitev moči in premoženje

Ian Taylor, Paul Walton in Jack Young – Nova kriminologija

- namen dela je bil izoblikovati radikalno alternativo obstoječim teorijam kriminaliteta in deviantnosti
- ključ za razumevanje kriminalitete je v 'materialnih osnovah družbe'
- podpirajo preoblikovanje družbe
- **Marxa** kritizirajo preveč ekonomsko – deterministične teorije
- **Marx** je menil, da revščina prisili posameznika v kriminaliteto
- kriminalci se samo odločijo za kršitev zakona
- kazniva dejanja so premišljena in zavestna dejanja s političnimi motivi
- želijo propad kapitalizma
- **POPOLNA DRUŽBENA TEORIJA DEVIANTNOSTI** preučuje način, kako je družba organizirana kot celota in kako se posamezniki odločijo storiti kazniva dejanja

Paul Gilroy – mit o črnski kriminaliteti

- kazniva dejanja, ki jih storijo etnične manjšine, so zavestna in premišljena politična dejanja
  - kriminaliteta kot politični boj
- Policijsko delovanje v krizi – roparski napad, država, zakon in red (ta teorija se približuje popolni družbeni teoriji deviantnosti)
- večina kaznivih dejanj ni političnih ⇒ v tem se razlikuje od ostalih teorij
  - večji vpliv **Gramscija** kot **Marxa**
  - roparski napad, množična občila in moralna panika glede kriminalitete
  - hegemonija je politično vodenje in ideološko obvladovanje družbe
  - medrazredno premirje – med vladajočim in podrejenim razredom ni bilo večjega konflikta ⇒ spodkopano od brezposelnosti
  - črnska kriminaliteta ⇒ ulični kriminal kot strategija za preživetje neželene rezervne armade delovne sile
  - **OCENA:** daje analizo strategije 'uličnega ropanja'

LEVIČARSKI REALIZEM

kot socialiste opisujejo

Jack Young, John Lea, Roger Matthews, Richard Kinsey

- reformne družbe
- **AETIOLOŠKA KRIZA ali KRIZA POJASNJEVANJA**
- kriminaliteta je zakoreninjena v družbi
- več pozornosti namenja žrtvi in javnemu mnenju
- določeni tipi kriminalitete so značilni za etnične manjšine (črnci bolj pogosto storijo nekatera dejanja kot belci)

Razlaga kriminalitete

- izvor ima v družbenih okoliščinah in je tesno povezana z deprivacijo

John Lea in Jack Young – pri pojasnitvi kriminalitete se opirata na 3 temeljne pojme:

- **RELATIVNA DEPRIVACIJA** (občutiti prikrajšanost) – pojavlja se v vseh družbenih slojih, ker se vsak lahko čuti prikrajšanega
- **SUBKULTURE** obravnavata kot kolektivno rešitev za probleme skupine
- **MARGINALIZACIJA** – posebno nagnjenje k nasilju in kršenju reda in miru kot oblika političnega delovanja; participacija v procesu proizvodnje je ključ za izogibanje marginalnosti

Obravnavanje kriminalitete

Problem policijskega delovanja

- praktični načini, s katerimi bi zmanjšali problem kriminalitete ⇒ VOJAŠKO – POLICIJSKO DELOVANJE ⇒ MOBILIZACIJA OČIVIDCEV
- izboljšanje policijskega delovanja
  - uporaba minimalnega policijskega delovanja
  - večstranski pristop
- kvadrat kriminalitete vključuje (**Young**) – načelo multiple aetiologije:
  - državo in njene organe
  - storilca kaznivega dejanja in njegovo delovanje
  - neformalne metode družbenega nadzora
  - žrtev
- **KRITIKA (Hughes):**
  - neuspeh pri pojasnjevanju ulične kriminalitete
  - novi levičarski realizem se sklicuje na teorije **SUBKULTURE**

SPOL IN KRIMINALITETA

- spol in vzorci kriminalitete
- uradna statistika, kriminaliteta in spol
- **Pollak** – 'prikrita storilka'
- **KRITIKA: Frances Heidensohn**
- **VITEŠKA TEZA:** govori, da sta policija in sodišča prizanesljivejša do storilk

Vzroki kriminalitete in deviantnosti žensk:

- fiziološki vzroki – stigma oz. fizične nepravilnosti – rojene zločinke

Kriminaliteta žensk in ženska osvoboditev

- **Freda Adler** – 'nova ženska storilka' – osvoboditev žensk je vodila k novi vrsti kriminalitete, razlike v vedenju moških in žensk so družbeno pogojene
- **KRITIKA (Carol Smart):** feministični kriminolog

Steven Box in Chris Halle – osvoboditev proti marginalizaciji

- ne verjmeta, da osvoboditev žensk povzroča kriminal
- upoštevala spreminjajoča se deleža moških in žensk v populaciji
- nista vključila dejanj zoper spolno nedotakljivost
- kot pokazatelj osvoboditve: upadanje stopnje rodnosti, povečala se je participacija žensk v delovni sili, dvig števila diplomantk
- stopnjo brezposelnosti sta uporabila kot način ugotavljanja ekonomske marginalizacije

Pat Carlen – ženske, kriminaliteta in revščina

- sprejema teorijo nadzora (**Hirsch**) kot svoj teoretični pristop
- ženske iz delavskega razreda so nadzorovane z obljubo nagrad, ki izhajajo iz delovnega mesta in družine ⇒ takšne ženske oblikujejo razredni dogovor (ponuja materialne nagrade) in dogovor med spoloma (ponuja psihološke in materialne nagrade, ki izvirajo iz ljubezni ali truda moškega, ki preživlja družino
- ko ta dogovor propade, to vodi v kriminaliteto
- kriminaliteta žensk se pojavi, ko propade nadzor ali ko ženske izgubijo realne spodbude za konformnost
- dejavniki spodbujanja deviantnosti:
  - zasvojenost z drogo
  - iskanje razburljivega življenja
  - biti vzgojen v skrbništvu
  - revščina

KONFORMNOST ŽENSK

Frances Heidensohn – ženske in družbeni nadzor (doma, na delu, v javnosti – družinsko življenje kot oblika PRIPORA)

- teorija nadzora – moški nadzirajo ženske z uporabo sile in nasilja, z idejo ohranjanja dobrega imena in z ideologijo ločenih sfer

SOCIOLOGIJA , VREDNOTE IN DEVIANTNOST

- interakcionisti in funkcionalisti $\Rightarrow$ liberalna pristranost (za reforme)
- marksisti $\Rightarrow$ privrženci radikalnih sprememb

RELIGIJA (8)

RELIGIJA – FUNKCIONALISTIČNI POGLED

⇒ zagotavlja skupna verovanja, norme, vrednote in pomaga posamezniku, da obvladuje strese, ki razkrajajo družbeno življenje

- preučuje religijo z vidika potreb družbe ⇒ družba zahteva določeno stopnjo družbene solidarnosti, vrednotni konsenz, harmonijo in integracijo teh delov

Emile Durkheim – delo **Elementarne oblike religioznega življenja**

- vse družbe delijo svet na 2 kategoriji:
  - ⊖ sveto (sakralno)
  - ⊖ posvetno = nesveto, profano
- svete stvari so simboli (nekaj predstavljajo)
- religija je enoten sistem verovanj in praks, povezanih s svetimi stvarmi; to je s tistim, kar je oddvojeno in prepovedano
- totemizem – najpreprostejša in najbolj temeljna oblika religije ⇒ družba razdeljena na klane (pravilo eksogamije) ⇒ vsak klan ima svoj totem ⇒ pri čaščenju boga ljudje v bistvu častijo družbo
- odnos med človekom in svetimi stvarmi je odnos med človekom in družbo
- kolektivna zavest; kolektivno čaščenje
- **KRITIKA:**
  - Durkheimovi pogledi relevantni za manjše družbe
  - Religija ne pomeni čaščenja družbe

Bronislaw MALINOWSKI

- življenjske krize (rojstvo, puberteta, poroka, smrt – družbeno destruktivna)
- rituali: zmanjšujejo tesnobo tako, da dajejo zaupanje in občutek nadzora
- religija podpira družbeno solidarnost z obvladovanjem situacij čustvenega stresa, ki ogroža stabilnost družb

Talcott PARSONS

- človeško delovanje usmerjajo in nadzirajo norme, ki jih daje družbeni sistem
- religija z lajšanjem napetosti in frustracij, ki lahko razdrejo družbeni red, ohranja družbeno stabilnost
- ena od glavnih funkcij religije je dati smisel vsem izkušnjam, ne glede na to, kako nesmiselno ali nasprotujoče se pojavljajo
- **KRITIKA** funkcionalističnega pristopa: ne meni se za disfunkcionalne vidike, zapostavlja religijo kot razdiralno silo, malo zanimanja kaže za sovraštvo med različnimi religioznimi skupinami znotraj iste družbe

RELIGIJA – MARKSISTIČNI POGLED

- religija je iluzija, ki lajša trpljenje, ki ga povzroča izkoriščanje in odtujitev ⇒ gre za izkrivljeno realnost
- religija je zgrešen poskus, kako narediti življenje bolj znosno
- z marksističnega vidika večina verskih gibanj izhaja iz zatiranih razredov
- religija deluje kot **MEHANIZEM DRUŽBENEGA NADZORA**, tako da ohranja obstoječi sistem izkoriščanja in krepi razredne odnose
- ustvarja lažno razredno zavest – slepi pripadnike podrejenega razreda, tako da ne spoznajo svojega položaja
- pomaga ohranjati oblast vladajočega razreda, ki podpira religijo

ENGELS in neomarksisti – religija kot razdiralna sila

Engels – krščanstvo in družbene spremembe ⇒ aktivna vloga religije na revolucionarne spremembe

Otto MADURO (sodoben neomarksist) – relativna avtonomija religije:

- zanika, da je religija vedno konzervativna sila, lahko je pa tudi celo revolucionarna
- Latinska Amerika ⇒ razvoj teologije osvoboditve – pripadniki duhovščine lahko razvijejo revolucionarni potencial

Bryan S. Turner – materialistična teorija religije:

- religija izhaja iz **MATERIALNE BAZE** in je povezana s fizičnimi in ekonomskimi vidiki življenja, ni pa vedno pomemben del ideološkega nadzora vladajočega razreda

RELIGIJA IN FEVDALIZEM

- kmečki stan indiferenten do religije (preživetje glavna skrb)
- vladajoči razred ⇒ sistem **PRIMOGENITURE**
  - religija ima funkcijo nadziranja seksualnosti telesa, da bi zavarovala običajni prenos lastnine prek družine
  - funkcija izhaja iz primogeniture

RELIGIJA IN KAPITALIZEM

- lastnina je **PERSONALIZIRANA** – v lasti organizacij
- teza o dominantni ideologiji (**Abercrombie, Hill, Turner**) ⇒ vladajoči razred uporablja ekonomsko moč da ohranja položaj. Pod vprašaj dajejo Marxovo tezo o pomembnosti religije v kapitalističnih družbah za proizvodnjo lažne družbene zavesti

RELIGIJA – FENOMENOLOŠKI POGLED

Peter Berger in Thomas Luckmann:

- religija je proizvod pripadnikov družbe, ki subjektivno interpretirajo svet okoli sebe in mu dajejo pomene
- SVET POMENOV zahteva neprestano LEGITIMIZIRANJE ⇒ utemeljen na družbeni podlagi, imenovani STRUKTURA VERODOSTOJNOST
- svet pomenov je družbena konstrukcija realnosti
- religija je verjetno najbolj učinkovit mehanizem za legitimiziranje sveta pomenov
- KRITIKA: kot funkcionalisti se nagibajo k domnevi, da religija združuje družbo, zanemarjata disfunkcionalne vidike

RELIGIJA IN DRUŽBENE SPREMEMBE

RELIGIJA KOT KONZERVATIVNA SILA

- Funkcionalisti (spremembe v družbi oblikuje religija in ne obratno), marksisti ⇒ religija kot konzervativna sila
  - preprečuje spremembe in ohranja status quo
  - lahko se nanaša na tradicionalna verovanja in navade

Donald Taylor – fundametalizem vključuje ponovno potrditev tradicionalnih, moralnih in religioznih vrednot proti spremembam, ki so se zgodile in proti tistim, ki spremembe podpirajo

SPREMEMBE V DRUŽBI IN RELIGIJA

- večina sociologov meni, da spremembe v družbi sodijo k spremembam v religiji (Parsons, Marx, Bryan Turner, Berger in Luckmann)
- Funkcionalisti in marksisti poudarjajo vlogo religije pri spodbujanju družbene integracije in preprečevanju družbenih sprememb.

Max Weber – protestantska etika in duh kapitalizma

- religija vodi k družbeni spremembi

Marx kot MATERIALIST: materialni svet oblikuje njihova prepričanja

Webrova teorija družbenega delovanja dokazuje, da človekovo delovanje usmerjajo pomeni in motivi ⇒ razumevanje sveta

Weber je zavrnil Marxovo mnenje, da religijo vedno oblikujejo ekonomski dejavniki.

Max Weber – protestantska etika in duh kapitalizma – asketski kalvinistični protestantizem (**Calvin** je menil, da obstaja posebna **SKUPINA IZVOLJENIH** ⇒ nebesa):

- korelacija med protestantizmom in kapitalizmom
- **Luther** – pobožnost, vera
- izvore duha kapitalizma najdemo v etiki asketskega protestantizma
  - v osnovi kapitalistične prakse je duh kapitalizma niz idej, etičnih načel in vrednot
  - **Weber** je trdil, da je protestantizem spodbujal 2 glavna pojavi kapitalistične industrije:
    - standardizacija proizvodnje
    - specializirana delitev dela
  - asketski protestantski način življenja (akumulacija kapitala, vlaganje) ⇒ povzroči zgodnje podjetništvo
  - **Weber** je trdil, kako lahko religiozno prepričanje povzroči ekonomske spremembe
  - **Weber**: kapitalizem ⇒ kalvinistični protestantizem, tehnološki in ekonomski sistem držav – **Weber** uspešno prikaže teoretično bistvo, namreč, da ideje – v tem primeru religiozne ideje – lahko logično vodijo v ekonomske spremembe

RELIGIJA IN DRUŽBENA SPREMEMBA – SKLEP

G. K. Nelson – navaja primere, kjer religija slabi stabilnost in pospešuje spremembe v družbi ⇒ lahko vodi v upor in revolucijo

Engels se je zavedal, da je religija lahko sila spremembe ⇒ politična gibanja

Leland W. Robinson – revolucionarna gibanja lahko preiščeno uporabijo religijo v svojih poskusih spreminjanja družbe (3 pogoji).

Merideth B. McGuire: 5 dejavnikov, ki določajo možnosti religije za spremembo družbe:

1. VEROVANJE – posamezne religije
2. kultura družbe v kateri religija obstaja
3. družbeni prostor religije – vloga, ki jo ima religija v družbeni strukturi

notranja organiziranost religiozних institucij

MOČ, POLITIKA IN DRŽAVA

UVOD:

- politična sociologija je preučevanje moči v najširšem smislu
- politični je vsak družbeni odnos, ki vključuje RAZLIKE V MOČI
- 2 obliki moči:
  - o OBLAST (AVTORITETA) = legitimna
  - o PRISILA

MAX WEBER – MOČ IN TIPI OBLASTI

Moč pomeni možnost, da se zgodi po tvoje, tudi če drugi nasprotujejo tvojim željam.

Koncept konstantne vsote moči: posameznik ali skupina ima toliko moči, kolikor je drugi nimajo.

Nosilci moči uporabljajo moč v prid lastnih interesov (funkcionalisti se s tema dvema trditvama ne strinjajo).

Weber je navedel 3 vire oblasti

1. **KARIZMATIČNA** – predanost do voditelja, ki naj bi imel izjemne lastnosti
2. **TRADICIONALNA** – prepričanje v pravilnost vzpostavljenih običajev in tradicij
3. **RACIONALNO – LEGALNA** – temelji na sprejemanju niza neosebnihih pravil ⇒ pravila so racionalna

Pluralistična teorija moči in države je prevzela **Webrovo** definicijo ⇒ osredotočajo se na voljo (želje) posameznikov ali posameznih skupin za doseganje ciljev

STEVEN LUKES – RADIKALNI POGLEDI NA MOČ

- moč ima 3 dimenzije ali vidike in ne le enega:
  - o ODLOČANJE
  - o NEODLOČANJE – moč uporabimo za preprečitev razprave
  - o OBLIKOVANJE ŽELJA (moč izvršujemo z oblikovanjem želja): manipuliranje z voljo in željami družbenih skupin
- moč uporabljamo nad tistim, ki jim njena uporaba škoduje, ne glede na to, ali se zavedajo, da jim škoduje, ali ne

DRŽAVA

- **Weber** je državo opredelil kot človeško skupnost, ki si (uspešno) lasti monopol nad legitimno uporabo fizične sile na danem ozemlju ⇒ politična oblast ali zakonodaja + birokracija ali javna uprava + policija + oborožene sile
- nacionalne države – fenomeni 20. stoletja
- brezdržavne preproste družbe ⇒ akefalne družbe ali družbe brez vodstva (**E. E. Evans PRITCHARD**)
- fevdalna država
- moderna država (centralizirana država) – razvila se je pred kratkim

MOČ – FUNKCIONALISTIČNI POGLED

Talcott PARSONS:

- zavrača koncept konstantne vsote moči
- koncept variabilne vsote moči ⇒ moč kot vir, ki ga ima družba kot celota ⇒ moč v družbi ni obravnavana kot stalna ali konstantna; variabilna v smislu, da lahko narašča ali pada
- za preživetje družbenega sistema je bistven **VREDNOTNI KONSENZ** ⇒ **KOLEKTIVNI CILJI** (skupni vsem članom družbe)
- temelj sodelovanja in vzajemnosti sta bistvena za ohranjanje in dobrobit družbe
- razlike v moči so nujne za učinkovito prizadevanje za kolektivne cilje
- **OBLAST** je dodeljena nekaterim – v prid vseh
- **MOČ** se nahaja pri članih družbe kot celote

MOČ IN DRŽAVA – PLURALISTIČNI POGLED

pluralizem je teorija, ki naj bi pojasnjevala naravo in porazdelitev moči v zahodnih demokracijah

- **KLASIČNI PLURALIZEM** – soglašanje s Parsonom:
  - o vlada in država deluje v skladu z željami
  - o najrazvitejši sistemi skladanja: ZDA, Francija
  - o izvajanje moči preko države je legitimno – strinjanje in sodelovanje

Razhajanje s Parsonom:

1. narava moči + koncept konstantne vsote moči
2. delni interesi – ni **VSEOBSEŽNEGA VREDNOTNEGA KONSENZA**
  - o ne strinjajo se, da v demokratičnih deželah obstaja vseobsežen vrednotni konsenz; člani družbe nimajo skupnih interesov in vrednot v odnosu do vsakega vprašanja
  - o ne zanikajo obstoja razredov ali delitev, ki temeljijo na starosti, spolu, religiji, etnični pripadnosti; zanikajo pa, da bi posameznikove želje in dejanja obvladovala ena sama delitev ⇒ posameznik ima veliko število različnih interesov; demokratični sistem to tudi zahteva, utemeljitelj pluralističnega pogleda je **de TOCQUEVILLE** ⇒ če ena delitev v družbi prevlada, vodi to v tiranijo večine
3. **DRŽAVA**
  - o politični voditelji ne morejo odražati interesov vseh članov družbe
  - o obravnavajo jo kot 'poštenega posrednika' ⇒ vsaka od različnih skupin ima nekaj vpliva na vladno politiko
  - o ni mogoče, da bi država vsakič ustregla vsakomur
  - o **Raymond ARON**: vladanje postane stvar kompromisa

KLASIČNI PLURALIZEM:

Politične stranke: bistvena značilnost predstavniške oblasti je tekmovanje med dvema ali več političnimi strankami.

F. W. Riggs: politična stranka je vsaka organizacija, ki imenuje kandidate za volitve v zakonodajno telo.

Osnova za def. dem. pri **Seymour M. Lipsetu**: tekmovanje za državne položaje med političnimi strankami daje volilnemu telesu možnost, da izbira voditelje in sredstvo za vplivanje na politiko.

Interesne skupine ali skupine pritiska:

- cilj ni prevzem oblasti v smislu oblikovanja vlade
- delimo jih na:
  - o **ZAŠČITNE** – varujejo interese posameznega dela družbe
  - o **PODPORNE** – podirajo posamezne zadeve
- pritisk opravljajo na številne načine:
  - o z denarnimi prispevki političnim strankam

- podkupovanje
  - z vplivanjem na javno mnenje
  - z različnimi oblikami državljanske neposlušnosti
  - z zagotavljanjem strokovnega znanja
- nujne sestavine demokratičnega sistema (**Dowse in McHughes**)

Meritve moči:

- pluralisti primerjajo odločitve **VLADA – ŽELJE JAVNOSTI** ⇒ ZDA in GB resnično demokratični
- **Robert A. Dahl:**
  - moč je razpršena med različne interesne skupine
  - zavrača stališče, da v odločanju prevladujejo ekonomski interesi

PLURALIZEM – KRITIKA

Osredotočajo se le na ODLOČANJE, ne pa tudi na:

1. **NEODLOČANJE IN VARNO ODLOČANJE** – odločitve, ki ne spreminjajo osnovnih struktur v kapitalističnih družbah
2. **POSLEDICE ODLOČITEV**
3. **PROTISLOVNA OPAŽANJA**
4. **NEZASTOPANI INTERESI**

Model fragmentirane elite – **David Marsh**

PLURALIZEM ELIT

Teorije elit in klasični pluralizem

Predstavniške elite – **J. Richardson in A. G. Jordan:**

- vse skupine nimajo enake moči:
  - insiderske – kot legitimne
  - outsiderske – vlada jih ne priznava
- meritve moči: dobro organizirane skupine lahko preprečujejo, da bi prišlo do politične obravnave spornih vprašanj
- **KRITIKA:**
  - nekateri interesi vsaj začasno niso zastopani, nekatere
  - upoštevajo le z vidika moči
  - spregledajo uporabo moči s strani elite

MICHAEL MANN – VIRI DRUŽBENE MOČI

- politična moč pomembna kot vojaška, politična in ekonomska moč
- sledi teorijam globalizacije – teorij moči ne moremo omejevati na preučevanje moči v eni sami državi
- ukinil bi pojem družbe, zavrača idejo družbene revolucije (človekovo vedenje nikoli ni bilo povezano z določenim ozemljem)
- **MOČ** obravnava kot zmožnost zasledovanja in doseganja ciljev z obvladovanjem okolja ⇒ 2 različni obliki moči:
  - distribucijska moč nad drugimi, imajo jo posamezniki
  - kolektivna – uporabljajo družbene skupine

- 2 glavna načina na katera jo je možno uporabljati:
  - o **ESTENZIVNA** – zmožnost organiziranja velikega števila ljudi na obsežnem ozemlju, da bi jih vključili v minimalno trajno sodelovanje (npr. religija)
  - o **INTENZIVNA** – (sekte) ⇒ predanost udeležencev
- Razlika med:
  - o **OBLASTNO** – izdajanje navodil
  - o **RAZPRŠENO** – se širi na bolj spontan način
- **VIRI MOČI**: vsa moč ni nikoli v enih rokah; vsak vir moči je lahko neodvisen od drugih
  - o **EKONOMSKA**
  - o **IDEOLOŠKA** – moč nad idejami in verovanji
  - o **POLITIČNA** – aktivnost držav
  - o **VOJAŠKA** – uporaba fizične sile

Druge teorije praviloma poudarjajo posamezen vir moči:

- marksizem ⇒ ekonomska moč
- pluralizem ⇒ ideološko moč v demokracijah
- teorije elit in na državo osredotočene teorije ⇒ politična moč

Mann meni, da mora vsaka celovita teorija vključiti vse to kot tudi vojaško moč!

SPOL IN DRUŽBA

UVOD:

- sociologija spolov je osredotočena na ženske in ženskost
- dr. **Robert Stoller**:
  - družbeni spol (gender) – termin, ki ima psihološke in družbene konotacije (moškost, ženskost) ⇒ neodvisna od biološkega spola
  - biološki spol (sex) – moški, ženska
- **Stoller in Ann Oakley**: kultura družbe je tista, ki določa vedenje spolov v njej
- družbene vloge spolov:
  - biološko določene
  - kulturno določene

RAZLIKE MED SPOLOMA IN DRUŽBA

Hormoni in možgani:

- razlike v obnašanju in družbenih vlogah moških in žensk se da razložiti z vidika HORMONSKIH in MOŽGANSKIH RAZLIK
- aktivnost raznih hormonov je tesno povezana z aktivnostjo živčnega sistema ⇒ hormoni vplivajo na obnašanje, osebnost in čustveno dispozicijo (poskus z živalmi)
- KRITIKA: **Ruth BLEIER** ⇒ tvegano sklepati, da bi iste hormonske spremembe sprožile enake spremembe v vedenju ljudi kot živali

Delitev možganov:

J. A. Gray in A. W. H. Buffery:

- Po drugem letu je pri ženskah dominantna leva hemisfera možganov, pri fantih pa desna
- KRITIKA: **R. BLEIER** ⇒ majhne razlike lahko izhajajo iz razlik v socializaciji, ne pa iz delitev možganov

GENETIKA IN EVOLUCIJA

Lionel Tiger in Robin Fox: človeška biogramatika je gensko pogojen program, ki vnaprej določa človeka, da se vede na določene načine.

- moški so bolj agresivni in dominantni kot ženske
- DOMINACIJA je S SPOLOM povezana značilnost
- osnovna družbena enota ⇒ mati + otrok ⇒ tesna čustvena vez
- 'moška in ženska biogramatika sta prilagojeni spolni delitvi dela v lovski družbi'

Sociobiologija – evolucija človeškega vedenja

Razvil jo je **F. O. Wilson**, na vprašanja biološkega in družbene vloge pa jo je prenesel **David Barash** ⇒ spermiji, jajčece

- delno temelji na Darwinovi evolucijski teoriji
- ljudje in druge vrste se spreminjajo in razlikujejo v PROCESU NARAVNEGA IZBORA
- 2 smeri od **Darwina** naprej:
  - ne razvijajo se samo fizične značilnosti, ampak tudi vedenje
  - živalskemu in človeškemu vedenju vladajo GENSKA NAVODILA
- moški in ženske želijo nadaljevati svoje gene

KRITIKE EVOLUCIJSKIH IN GENSKIH TEORIJ

Oba pristopa predpostavljata neposredno povezavo genskega dedovanja in človeškega obnašanja, kar ni znanstveno dokazano.

Bleierjeva obtožuje sociobiologijo etnocentričnosti.

BIOLOGIJA IN DELITEV DELA GLEDE NA SPOL

George Peter Murdock – biologija in praktičnost

- biološke razlike med moškimi in ženskami vidi kot temelje delitve dela v družbi glede na spol
- delitev dela glede na spol je najbolj učinkovit način organiziranja družbe ⇒ univerzalnost
- KRITIKA **ANN OAKLEY**: delitev dela med spoloma ni univerzalna

Talcott PARSONS – biologija in ekspresivna ženska

- njegova analiza temelji na prepričanjih in vrednotah njegove lastne kulture (svetost poroke, družine)

- **IZOLIRANA NUKLEARNA DRUŽINA** v moderni industrijski družbi je specializirana za dve temeljni funkciji:
  - o **SOCIALIZACIJA NARAŠČAJA** - za kar je odgovorna ženska
  - o **STABILIZACIJA ODRASLIH OSEBNOSTI**
- tesnejša vez med materami in otroki je pomembna
- instrumentalna (stres, zaskrbljenost) vloga moškega, ekspresivna vloga ženske (ustvarja toplino, varnost, čustveno podporo) ⇒ ti vlogi se med seboj dopolnjujeta

John BOWLBY – vez med materjo in otrokom

- preučuje vlogo žensk, posebno vlogo mater s psihološkega stališča (**Ann Oakley**: materina zaposlitev nima škodljivih učinkov na otroka)

Ann Oakley: kulturna delitev dela

- ne obstaja delitev dela ali družbenih vlog
- za mit ima žensko nesposobnost opravljanja težkih del
- družbene vloge so kulturno določene, ne biološko ⇒ plod je družbeni konstrukt
- materinska vloga je kulturna konstrukcija

DRUŽBENA KONSTRUKCIJA VLOG SPOLOV

Socializacija in družbene vloge

Ann Oakley (Ruth Hartley): socializacija se v spolne vloge odvija na 4 načine:

1. manipulacija – deklice nosijo ženska oblačila
2. usmerjanje k različnim predmetom – fantki avto, deklice punčke
3. uporaba verbalnega vplivanja – poreden fant, pridna deklica
4. izpostavljenost različnim aktivnostim – deklice za gospodinjska opravila

Dodelitev spola:

- etnometodologinji **Suzanne J- Kessler in Wendy McKenna** se zanimata za načine, kako člani družbe kategorizirajo svet okoli sebe ⇒ način, da gledamo na drugo osebo kot na moškega/žensko
- dva ali več spolov:
  - o glavni način določanja spolov je pri rojstvu s pregledom genitalij, kar je sporno (hermafrodizem)
  - o ne priznavajo (znanost in javnost) vmesnega stanja
  - o berdache – vloga tretjega spola
- dodelitev k spoloma: transseksualci
- **David Morgan in Linda Birke**: biološki in družbeni spol sta medsebojno povezana ⇒ biološke spolne razlike vplivajo na družbene razlike med spoloma in obratno

NEENAKOST MED SPOLOMA

Obstajajo trije feministični pristopi: vsi si prizadevajo za enakost med spoloma, ne pa za prevlado enega spola

1. RADIKALNI FEMINIZEM

- krivi moške za izkoriščanje žensk
- družbo vidi kot patriarhalno
- separatistične feministke ⇒ ženske želijo organizirati neodvisno od moških zunaj družbe, v kateri vladajo moški
- ženske supermačistke – ženske več vredne od moških, matriarhat
- zavzemajo se za radikalne spremembe

2. MARKSISTIČNI IN SOCIALISTIČNI FEMINIZEM ⇒ za ustanovitev komunistične družbe

- kapitalizem je osnovni vir zatiranja žensk
- pripisujejo zatiranje proizvajalcem bogastva
- bolj poudarjajo sodelovanje med moškim in žensko iz delavskega razreda kot pa radikalne feministke
- tudi te feministke si prizadevajo za radikalne spremembe

3. LIBERALNI FEMINIZEM

- uživa večjo podporo javnosti
- stremijo s postopnim spremembam v politiki, gospodarstvu, socialnemu sistemu zahodnih družb
- ne prizadevajo si za revolucionarne spremembe
- ustvarjanje enakih možnosti je glavni cilj

★ ČRNSKI FEMINIZEM

- razvil se je iz nezadovoljstva nad drugimi tipi feminizma
- **Collins + Hooks** (suženjstvo) ⇒ ameriška črnka S. Truth si je prizadevala za pridobitev ženske volilne pravice za črnke enako kot za moške
- **Brewer**: osnovna značilnost je, da preučuje prepletanja rase, razreda in spola v življenjskih možnostih črnkih žensk

RASA, ETNIČNOST IN NACIONALNOST (11)

UVOD:

- antisemitistična čustva (sovražna čustva do Židov)
- etnično čiščenje

RASA

biološke teorije: odnos med fenotipom (fiz. znač.) in genotipom (genske znač.)

Michael Banton – teorije rase:

- 3 vrste teorij:
  - tiste, ki vidijo raso kot ROD
  - tiste, ki vidijo raso kot TIP
  - tiste, ki vidijo raso kot PODVRSTO

RASA KOT ROD

- ideja o rasi kot o rodu je privzela idejo **MONOBENEZE** – ljudje pripadajo eni sami vrsti in imajo skupen izvor. Vsi ljudje so v temelju enaki, **Banton** meni, da je to vplivalo na ideje o suženjstvu.
- jasni rodovi ali sorodstvene črte

RASA KOT TIP

- temelji na prepričanju, da vsi ljudje nimajo skupnega izvora, in da je človeštvo razdeljeno na ločene skupine ⇒ **POLIGENSKA TEORIJA** (človeštvo ima več kot en izvor)
- **Morton** (na meritvah velikosti lobanje ločil 5 ras):
  - kavkazijska
  - mongolska
  - malajska
  - ameriška
  - etiopijska

RASA KOT PODVRSTA

- združuje prvine roda in tipa
- Darwinova evolucijska teorija – videl evolucijo kot počasen proces, ki je posledica naravnega izbora (prisoten element spolne selekcije)

Herbert Spencer – človeške podvrste in družbena evolucija

- mešanje ras je koristno
- preveč vladne regulacije zavira družbeno evolucijo
- evolucijska lestvica:
  - preprosta družba (necivilizirana divjaška plemena)
  - sestavljena družba
  - dvojno sestavljene družbe
  - *trojno sestavljene družbe
- preživetje najsposobnejšega

Steve Jones – genetika in evolucija

- genske razlike
- odsotnost rase ⇒ z genetiko ni mogoče upravičevati ločevanja ras
- stališča do rase nimajo nobene znanstvene podlage
- za rasizem ne obstaja noben biološki argument

John Richardson in John Lambert – Sociologija in rasa

- kritizirata biološki pristop k rasi
- **DOKTRINA O RASNI SUPERIORNOSTI**
  - ni objektivnega kriterija za merjenje superiornosti ali inferiornosti človeških skupin
- rasa je **DRUŽBENI KONSTRUKT**
  - nima biološke podlage, temveč je odvisna od tega, kaj ljudje sami naredijo iz fizičnih razlik

MIGRACIJE IN RASNI ODNOSI

Stephen CASTLES in Mark J. Mille – mednarodne migracije

- vzorci migracij 1600 – 1945 (nekateri narodi so migracije spodbujali kot del **GRADITVE NARODA**, kolonializem, prenehanje suženjstva ⇒ pogodbeni služabniki)
- v medvojnih letih sta ksenofobija in ekonomska stagnacija vodili v upad migracij
- imigracije v visoko razvite države od leta 1945
- globalizacije migracij od 70-ih let dalje

Migracije v VB

- imigracije do leta 1945

Stephen Small – črnci v VB (s črnci misli ljudi afro-karibskega in azijskega porekla)

- imigracije iz Novega Commonweltha (potrdila A B C ⇒ zakon 1962 o priseljencih iz Commonweltha v Britanijo 1945 – 61, ki ga nadomestijo leta 1971 dovolilnice za delo za osebe ali sorodstvene vezi)
- Politika in nadzor imigracij ('barvna prepreka')

MIGRACIJE IN ASIMILACIJA

- model imigrant – gostitelj (to je proces migracije etničnih skupin v novo družbo) ⇒ asimilacija imigrantske skupine

Robert Park (pripadnik čikaške šole): Odnosi med rasami in migracije

- narava odnosov med rasami
  - 'odnosi med rasami', rasna zavest
  - različne rase so se razvile iz razpršitev nekoč koncentrirane populacije ⇒ velika razpršitev
    - centrifugalno razpršitev zamenja **CENTRIPENTALNA** sila, ki je povezala ljudi iz različnih skupin
- medrasna prilagajanja
  - **Park** je trdil, da je kompleksni proces **MEDRASNEGA PRILAGAJANJA** sledil migracijam ali osvajanju, ki sta ponovno povzročila stike med različnimi rasami. Ta proces je vključeval:
    - rasno tekmovanje
    - konflikte
    - asimilacijo in akomodacijo
- **Sheila Patterson** – temni tujci
okvir imigrant – gostitelj – 'monokulturni asimilacijski model' ⇒ danes da države ne morejo več prevzemati
  - ločuje med rasnim in imigrantskim položajem (vključuje jasno delitev med rasnimi skupinami, ki je bila značilna za J Afriko)
  - skupni cilji obojih:
    - akomodacija (resocializacija in akulturacija)
    - integracija – pluralistična integracija (država gostiteljica sprejme imigrante kot stalno skupino in dopušča da ohranjajo svojo kulturo)
    - asimilacija ⇒ lahko vodi v **FIZIČNO AMALGAMACIJO**: mešanje vodi do popolnega izginotja značilnih lastnosti imigrantov in gostiteljev
- **John Richardson in John Lambert** – kritika modela imigrant – gostitelj
  - nejasen glede položaja različnih stopenj
  - ? asimilacija zaželjena
  - premalo pozornosti namenja rasizmu kot vzroku za etnični konflikt in neenakost
  - konfliktni teoretiki so ga kritizirali zaradi njegovega sklepanja, da v družbi obstaja konsenz
- prednost modela: proces migracij vpliva na odnose med etničnimi skupinami in ga je zato vredno preučevati

Stephen Castles in Godula Kosack – marksistični pogled na migracije

- migracije je potrebno preučevati v okviru mednarodnega kapitalističnega sistema (ekonomski sistem)
- bogatejše države izkoriščajo revnejše
- migracije kot oblika razvojne pomoči imigrantskim državam
- predsodki proti imigrantom imajo 3 glavne funkcije
  - PRIKRIVANJE IN LEGITIMIZIRANJE IZKORIŠČANJA
  - GREŠNI KOZLI ZA PROBLEME KAPITALISTIČNEGA SISTEMA
  - RASNI PREDSDODKI SLUŽIJO KOT CEPITEV DELAVSKEGA RAZREDA

Stephen Castles in Mark J. Miller – Doba migracij

- migracije so se povečale z vključevanjem držav Tretjega sveta v svetovni kapitalistični sistem
- kulturni pluralizem ⇒ razvoj globalne kulture, ki jo vzpodbujajo mediji, mednarodna potovanja in migracije

ETNIČNOST

OPREDELITEV ETNIČNOSTI

Eriksen: etnija izvira iz grške besede ethnos, ethnikos (pogan ali brezverec)

J. Milton Yinger – definicija etničnosti:

- obstaja razlika med fizično (obstajajo lahko samo v teoriji) in družbeno opredeljenimi rasami (sestojijo iz etničnih skupin, ki same o sebi ali drugi o njih menijo, da imajo jasne biološke značilnosti, ne glede na to ali tvorijo posebno biološko skupino ali ne)
- etnična skupina ali etnija ⇒ lahko je to vsaka skupina, ki verjame, da je etnična in se tako tudi obnaša

John Richardson

- 3 glavni klasifikacijski sistemi:
  - rasa
  - črni/beli

- o etničnost
- etničnost temelji na kulturnih razlikah med skupinami
- razločevanje med etničnimi skupinami: teritorialni, religiozni, jezikovni (vsem je skupno razločevanje po izvoru)

ŠTUDIJE ETNIČNOSTI

- raziskave etničnosti imajo pogosto obliko etnografskih študij – to je raziskav načina življenja skupin ljudi

Roger in Catherine Ballara – Sikhi v Pandžabu in v Leedsu

- notranje težnje in zunanje prisile so pomembne pri oblikovanju načina življenja etničnih manjšin
- faza razvoja južnoafriških skupnosti:
  - o pionirska stopnja – pred 2. st. vojno, majhno število migrantov ustanovilo prvo južnoazijsko skupnost v VB
  - o množična migracija moških v povojnem obdobju
  - o ponovno združevanje družin 1960 – prihod žena
  - o razvoj druge generacije, rojene v VB, 'mnogovrstne predstavitve JAZA' purdah ali osamitev žensk Sikhi manj poudarjajo kot muslimani ali hindujci ⇒ mit o vrnitvi ⇒ dragoceno opravičilo za ohranjanje kulture

Roger Ballard – Sikhi (uspešnejši – ekonomski in kulturni razlofi za razliko) in mirpurski muslimani (usmerjeni navznoter)

- med južnoazijci obstajajo cepitve glede na razred, kasto, regijo in religijo iz katere izhajajo ter glede na različne izkušnje z migracijo

Ken Pryce – zahodni Indijci v Bristolu

- kot **Ballard** primerja etnične manjšine v VB z njihovim življenjskim slogom v domovini
- z **Balardom** se strinja, da etnične skupine niso homogene
- jamajško poreklo (suženjstvo)
- pomembnost:
  - o **PENTEKOSTALIZEM** – temelji na dobesedni razlagi Biblije
  - o **RASTAFARIANIZEM** – temelji na Stari zavezi (**Marcus Garvey**)
- 2 glavni usmerjenosti do družbe:
  - o ekspresivno – prostaška usmeritev – nočejo služiti denarja z rednim delom
    - prevaranti – zavračajo suženjsko delo, nezakoniti načini zaslužka, moč jim pomaga, da se izognejo neprijetnemu položaju
    - težavni mladostniki – posledica nestabilnega družinskega življenja
  - o stabilna usmeritev, zvesta zakonu – iščejo redno zaposlitev
    - vmesneži – 18 do 35-letniki, ki si želijo obogateti, iščejo stalne službe, dobro izobraženi, kvalificirani
    - prilagodljivci – se strogo držijo zakona, politično konzervativni, se zavzemajo za integracijo z belci
    - proletarski ugledneži – delavski razred, delavni, zvesti zakonu in politično pasivni ljudje, ki delajo v slabo plačanih službah
    - svetniki (pentekostalisti) – velja isto kot za proletarske ugledneže

James McKay – primordialne in mobilizacijske razlage etničnosti (matrični model)

- etnične skupine se tvorijo:
  - o primordialni pristopi – prvobitna navezanost na ozemlje, kjer živijo ali od koder izvirajo, na svojo religijo in sorodstvo, močna čustvena lojalnost in stanje intenzivne in splošne solidarnosti, afektivne, čustvene vezi. **McKay** trdi, da je ta pristop determinističen in statičen, utemeljuje čustveno moč etničnih vezi.
  - o mobilizacijski pristop – etnično identiteto aktivno ustvarjajo, jo ohranjajo in krepijo posamezniki ali skupine, da bi pridobili dostop do družbenih, političnih in materialnih virov. **McKay** podcenjuje čustveno moč etničnih skupin; nimajo vse etnične skupine istih ciljev. Povezovanje pristopov: čustvene vezi primordialnega pristopa in instrumentalne vezi mobilizacijskega pristopa so medsebojno prepletene in predstavljajo **ETNIČNOST**.
- na podlagi kombinacije obeh pristopov razlikuje 5 vrst etničnosti:
  - o **ETNIČNI TRADICIONALISTI** – povezujejo jih čustvene vezi, njihovi otroci so s socializacijo ponotranjali svojo kulturo. Zasedovanje družbenih in ekonomskih interesov jih zanima precej manj kot ohranjanje subkulture.

- o **ETNIČNI BORCI** – močni primordialni, ekonomski in politični interesi (Baski v Španiji)
- o **SIMBOLIČNE ETNIJE** – simbolična vključenost v etnijo in se malo identificirajo s skupino
- o **ETNIČNI MANIPULATORJI** – skuša dosegati politične in ekonomske interese (npr. Škoti)
- o **PSEVDOETNIJE** – člani skupine bolj lojalni državi kot pa etnični skupini
- etničnost – ocena
  - o etnični pristop je bolj naklonjen kulturni raznolikosti in podpira **MULTIKULTURALIZEM**
  - o teoretično povezan s simboličnim interakcionizmom (opazovanje z udeležbo in pomembnost obravnave družbenega sveta s stališča akterjev)
  - o zanemarja družbeno strukturo

TEORIJE O RASIZMU

PSIHOLOŠKE TEORIJE RASIZMA ⇒ rasizem je značilnost patoloških posameznikov z abnormarno osebnostjo

FRANKFURTSKA ŠOLA ⇒ rasizem in predsodki so omejeni na majhno število abnormalnih posameznikov

- avtoritarna osebnost, ki jo je frankfurtska šola (**Theodor ADORNO**) opredelila kot osebnost, ki je vključena v stereotipno mišljenje, sadizem, izkazovanje moči in slepo priznavanje vsega, kar se zdi močno. Poudarjale so tradicionalne vrednote, uspeh, pridnost.
- **John Dollard** – frustracija – agresivnost kot vzrok posledic

F. Ellis Cashmore – Logika rasizma

- etničnost je v družbi, ni pa del družbe
- rasizem je navzoč v vseh razredih in vseh starostnih skupinah
- zavrača psihološke teorije rasizma
- rasizem je posledic **NARAVNEGA KONZERVATIZMA** (ljudje želijo stabilnost in red)
- rasizem se pojavlja v raznih oblikah v raznih delih družbe

Oliver C. Cox – Marksistična teorija rasizma

- 'ideja rase je človeška stvaritev'
- etničnost, rasa; rasizem je določen z ekonomskim sistemom
- **KRITIKA:**
  - o rasizem lahko obstaja le v kapitalizmu
  - o kolonializem in kapitalizem sta glavna vzroka zanj

BIRMINGHAMSKI CENTER ZA SODOBNE KULTURNE ŠTUDIJE – neomarksistična teorija rasizma
Teoretični pristop k rasizmu

Solomos in sodelavci pravijo, da je prišlo v tem obdobju do pojava **NOVEGA RASIZMA**, ki poudarja kulture vzroke med etničnimi skupinami, ne pa biološke značilnosti določenih ras

E. Lawrence – izvor rasizma v VB

Novi rasizem je odgovor na krizo v britanski družbi ⇒ grešni kozli (nezaposlenost, naraščajoča kriminaliteta)

Paul Gilroy (raziskovanje kulture etničnih skupin kombinira s preučevanjem rasizma) – V britanski zastavi ni črne barve ⇒

- **OBLIKOVANJE RASE** vključuje stalen proces, v katerem se skupine same opredeljujejo in organizirajo okoli pojma **RASA...**
- govori o očitni avtonomiji rasizma od proizvodnih odnosov
- rasizem v britanski družbi danes: ksenofobija, patriotizem
- **Gilroy** označuje stališče, da obstajajo popolnoma različne etnične kulture, kot **ETNIČNI ABSOLUTIZEM**
- v črnski kulturi vidi odgovor na rasizem in izkoriščanje ⇒ črnska kultura je internacionalna: nanjo je vplivala diaspora ali razpršitev črncev po vsem svetu

NACIONALIZEM IN IDENTITETA

NACIONALIZEM

Definicija nacionalizma

Benedict Anderson:

- **RASIZEM** temelji na 'sanjah o večni kontaminaciji'
- **NACIONALIZEM** – možno je postati član naroda, ni pa možno postati del rase, ki ji posamezni prvotno ne pripada

NAROD

Narod je zamišljena politična skupnost, v svojem bistvu omejena (noben narod ne trdi, da vsebuje vse človeštvo) in suverena (nacionalizem išče in slavi neodvisnost in samoupravo ljudi)

Miles: ima podobno ideologijo kot **Anderson**, govori o superiornosti neke skupine nad drugo; nacionalizem ⇒ samoodločba narodov

Eriksen: soroden koncept, ker oba temeljita na konceptu, da je neka skupina ljudi posebna in ima skupno kulturo; nacistična ideologija je etnična ideologija, ki zahteva državo v imenu etnične skupine

Emanuel Wallerstein – svetovni sistem (kot podlaga celotnega njegovega teoretičnega pristopa) in človeštvo

- ljudje v sodobnem svetu imajo **DVOUMNE IDENTITETE** – ljudje iste skupine bodo različno odgovorili na vprašanja o njihovem čutu identitete
- 3 načini opisovanja, čemur pravi človeštvo (vsi izrazi so ideološki):
  - o RASA – genska kategorija
  - o NAROD – sociopolitična kategorija
  - o ETNIČNA SKUPINA – kulturna kategorija
- razvoj kapitalizma je povzročil razvoj svetovnega sistema: osrednja območja izkoriščajo periferna območja

Stuart Hall – 'mi mešanci'

- globalna narava sveta je ustvarila transnacionalne imperitive, po drugi strani pa se zdi, da je globalizacija vodila v krepitev lokalne zvestobe in identitete
- nacionalizem in etnični absolutizem sta ključni grožnji sodobnemu svetu
- strpnost med ljudmi je nujna

METODOLOGIJA (13)

UVOD:

- metodologija (kvantitativne, kvalitativne metode)

ZNANSTVENA KVANTITATIVNA METODOLOGIJA

POZITIVIZEM, DURKHEIM IN SOCIOLOGIJA:

- **Comte:** sociologija, pozitivistična filozofija
- študija Samomor – model pozitivističnega raziskovanja
  1. **DRUŽBENA DEJSTVA** (preučevanje) – **Durkheim:** obravnavati družbena dejstva kot stvari
  2. **STATISTIČNI PODATKI** (uporaba)
  3. **KORELACIJA** med različnimi dr. dejstvi
  4. **VZROČNE ZVEZE – VZROČNOST** (iskanje) – **R. MERTON** – razred in kriminaliteta
- **Durkheim:** multivariantna analiza, odvisna(stvar, ki je povzročena) in neodvisna (dejavniki, ki povzročijo odvisno variabla) variabla
- temeljni cilj pozitivizma: zakonitost človeškega vedenja
- **Karl Popper** – deduktivni pristop
  - postavitev hipoteze, ki jo je potrebno testirati
- laboratorijski eksperiment in sociologija – **Popper**
  - kontrolne skupine, eksperimentalna skupina
  - sociologija ⇒ terenski eksperiment (hawthornski učinek – rezultati raziskave so lahko brez vrednosti)
- primerjalna oz. komparativna metoda (**Marx, Durkheim, Weber**)

INTERPRETATIVNA IN KVALITATIVNA METODOLOGIJA

- kvalitativni podatki ⇒ interpretativni pristop (interpretacija družbenega delovanja) zavrača uporabo naravoslovne metodologije

KVALITATIVNI PRISTOPI

- **Max Weber:**
  - sociologijo opredelil kot preučevanje družbenega delovanja
  - nujno je potrebno razumeti pomene (smisli in motivi)
- simbolični interakcionizem
  - človeško vedenje usmerjajo notranji procesi
  - koncept jaza ali podoba o sebi

- fenomenologija
  - razumevanje je končni produkt sociološkega raziskovanja
  - zavračajo možnost razvijanja vzročnih razlag človeškega vedenje
  - poudarjanje pomenov in družbene konstrukcije realnosti

SOCIOLOGIJA SAMOMORA

Durkheim: Samomor – sociološka študija

- VRSTE SAMOMOROV:
  - **egoistični** – nezadostna integracija
  - **anomični** – nezadostna regulacija
 obe vrsti sta značilni za industrijske družbe
  - **altruistični** – pretirana integracija
  - **fatalistični** – pretirana regulacija
 vrsti sta značilni za predindustrijske družbe

ODZIVI:

- **Halbwachs:** ruralni in urbani predeli
- **Gibbs in Martin** – pojem integracije, ni bil dovolj poz., premalo statističnih podatkov

INTERPRETATIVNE TEORIJE SAMOMORA

- **J. D. Douglas:** družbeni pomeni samomora, uporaba statistike
- **Jean BAECHELER:** samomor kot reševanje problema
  - odrešilni, agresivni – maščevalni, kriminalni, roteči, izsiljevalni
  - samomori zaobljubljenih – transfiguracijski, skurilni – božja sodba in igra
  - poskuse samomorov vključuje v splošno definicijo samomorilskega vedenja
  - KRITIKA: **Steve Taylor**
- **J. Maxwell ATKINSON:** odkrivanje samomora
  - kategorizacija smrti, zdravorazumske teorije mrliških oglednikov
  - KRITIKA fenomenologije: (Hindess) statistike kot interpretacije mrliških oglednikov
- **Steve Taylor** – onstran pozitivizma in fenomenologije
  - študija Ljudje pod vlaki
  - metodologija
  - **EKTOPIČNI ali VASE USMERJENI SAMOMOR:** oseba se vidi mrtvo, submisivni, tanacijski poskus
  - **SIMFIZIČNI ali K DRUGIM USMERJENI SAMOMOR:** drugi naredili življenje nezno, klic rotečega

KVANTITATIVNA IN KVALITATIVNA METODOLOGIJA

Pawson – nasprotovanje med pozitivisti in fenomenologi

RAZISKOVALNI PROCES

- izbira raziskovalne teme (raziskovalčeve vrednote in prepričanja)
- ukvarjanje s posledicami, ki jih je prinesla industrijska revolucija
- sredstva za raziskave

PRIMARNI VIRI informacij sestojijo iz podatkov, ki jih raziskovalci sami zberejo med svojim delom

- sekundarni viri ⇒ podatki, ki že obstajajo
- izbira primarne raziskovalne metode:
  - zanesljivost
  - veljavnost
  - praktičnost
- izbira vzorca
  - reprezentativnost
  - stopnje vzorčenja:
    - prepoznavanje 'ustrezne populacije' ali enote vzorčenja
    - izdelava okvira vzorčenja

vrste vzorčenja

- SLUČAJNO IN SISTEMATIČNO VZORČENJE
- STRATIFICIRANO SLUČAJNO VZORČENJE: delitev okvira vzorčenja v skupine
- KVOTNO VZORČENJE: nadzor variabel brez okvira vzorčenja
- VEČSTOPENJSKO VZORČENJE: izbor vzorca iz drugega vzorca
- VZORČENJE Z DODAJANJEM (SNEŽENA KEPA): uporaba osebnih stikov za izgradnjo vzorca
- NEREPREZENTATIVNO VZORČENJE

ŠTUDIJE PRIMEROV IN ŽIVLJENJSKE ZGODBE

Pilotne študije

Obsežne družbene raziskave – raziskovalni projekti, 3 tipi po **Ackroyd & Hughes**:

- raziskava dejstev
- raziskava stališč
- razlagalna (eksplanatorna) raziskava

VPRAŠALNIKI

- strukturirani intervjuji ⇒ vpliv spraševalca
- poštni vprašalniki
- zastavljanje vprašanj po telefonu

Izdelovanje vprašalnikov in analiziranje podatkov:

- vzpostavitev **OPERACIONALNE DEFINICIJE** ⇒ razbitje pojma na različne **SESTAVINE ali DIMENZIJE**
- izbira indikatorjev za vsako sestavino ⇒ oblikovanje vprašanj

Odperta – zaprta (le 2 izbiri) vprašanja:

- prednosti in pomanjkljivosti vprašalnikov

INTERVJUJI

- vrste: strukturirani, nestrukturirani ⇒ vpliv spraševalca

OPAZOVANJE IN OPAZOVANJE Z UDELEŽBO

- za simbolične interakcioniste je to najboljše sredstvo za preučevanje interakcij
- za pozitiviste je neznanstveno
- etnografija = preučevanje načina življenja
- udeleženi opazovalec – lahko je odkrit ali prikrit

LONGITUDINALNE ALI PANELNE ŠTUDIJE

- preučevanje skupin in zbiranje podatkov
- so tiste študije, ki preučujejo isti vzorec skozi daljše časovno obdobje
- zbiranje podatkov v intervalih z velikim številom variabel
- potekajo s pomočjo vprašalnikov in intervjujev

SEKUNDARNI VIRI

- uradne statistike
  - študije z viktimizacijo in samoprijavo ⇒ pokazatelj resničnega obsega kriminalitete
  - fenomenološki pogled
  - konfliktni pogled:
    - uradne statistike niso niti trdna dejstva, niti subjektivni pomeni
    - oblastne strukture v državi jih popačijo
- zgodovinski viri
  - preučevanje družinskega življenja
- vladna poročila
  - zmes kvantitativnih in kvalitativnih podatkov, zelo drage
- življenjska dokumentacija
  - kvalitativna
- množična občila in analiza vsebine
- **John Scott** – ocenjevanje sekundarnih virov ⇒ 4 kriteriji

- avtentičnost ⇒ točnost in avtorstvo
- verodostojnost
- reprezentativnost
- pomen – sposobnost raziskovalca, da dokument razume

TRIANGULACIJA - METODOLOŠKI POMEN

Bryman ⇒ uporaba pluralnosti obeh metod; kvantitativno raziskovanje kot sredstvo ustvarjanja strukturalnih el.; kvalitativno pa procesnih

SOCIOLOGIJA IN ZNANOST

- znanstvena metodologija
- družbeni kontekst znanosti
- **Kaplan:**
  - rekonstruirana logika – metode in postopke, za katere znanstveniki trdijo, da jih uporabljajo
  - uporabljena logika – kar znanstveniki med uporabo resnično počnejo
- artefakt – nekaj, kar je bilo proizvedeno v raziskovalnem procesu in ne obstaja v pojavu, ki ga preučujemo
- družbeni kontekst Darwinove evolucijske teorije (**Roger Goam, Kropotkin** in sodelavci)
- **Thomas Kuhn** – paradigme in znanstvene revolucije
  - za znanost je značilna zavezanost paradigme
  - paradigma je niz prepričanj, skupnih skupini znanstvenikov o tem, kako je naravni svet zgrajen, kaj velja za resnično in veljavno znanje
  - vsaka paradigma ima družbeno podlago
- za **Kuhna** je znanstvena le veda, v okviru katere obstaja soglasje o paradigmi ⇒ sociologija predparadigmatska (predznanstvena), ker ni enotnega pogleda

Realističen pogled na znanost ⇒ znanost se ne omejuje na pojave, ki jih je možno opazovati

Sayer: zaprti (lahko kontroliramo variable in jih merimo) in odprti sistemi

PROBLEM ČLOVEŠKE ZAVESTI

- realisti razvijajo **VZROČNE RAZLAGE** in jih pojasnjujejo z vidika strukture, mehanizmov in procesov
- glede na realističen pogled na znanost je sociologija **ZNANSTVENA**

SOCIOLOGIJA, METODOLOGIJA IN VREDNOTE

- **Comte in Durkheim:** objektivnost je možno doseči z znanstveno metodologijo
- vpliv osebnih vrednot na raziskave:
  - na **Webrovo** pisanje o birokraciji je vplival njegov strah, da lahko birokratske organizacije zadušijo človekovo svobodo
  - na izbor vpliva 'vrednotna relevantnost'
- **Gouldner:** osrednje predpostavke: (manjka)

SOCIOLOŠKA TEORIJA (14)

UVOD:

Strukturalne teorije in teorije družbenega delovanja (Weber):

FUNKCIONALIZEM

EMILE DURKHEIM:

- člane družbe omejujejo **DRUŽBENA DEJSTVA**
- družbeni red (homo duplex)
- kolektivna zavest (sili posameznika, da deluje glede na zahteve družbe), družbena stabilnost
- religija integrira družbene skupine
- grožnje družbene solidarnosti – egoizem in anomija, ki zmanjšujeta nadzor

TALCOTT PARSONS

- vrednotni konsenz iz skupnih vrednot ⇒ skupni cilji ⇒ družbeno ravnovesje (stabilen sistem) ⇒ stanje družbenega ekvilibrija
- vsak družbeni sistem ima 4 temeljne funkcionalne predpogoje:
  - o **ADAPTACIJA** (sistem in okolje)
  - o **DOSEGANJE CILJEV**
  - o **INTEGRACIJA** nanaša se predvsem na urejanje konflikta
  - o **VZDRŽEVANJE VZORCEV** – vzdrževanje temeljnih vzorcev vrednot
- proces družbenih sprememb kot 'gibljivi ekvilibrij' ⇒ kot proces družbene evolucije, ki vključuje družbeno diferenciacijo ⇒ s sistemom posplošenih vrednot se ohranjata družbena integracija in red navkljub družbeni diferenciaciji

ROBERT K. MERTON

- problem funkcionalne enotnosti – 3 predpostavke
  - o postulat (problem) funkcionalne enotnosti družbe ⇒ dvomljiva v kompleksnih, visoko diferenciranih družbah
  - o postulat univerzalnega funkcionalizma ⇒ inst. poz. funkcije; vsak dej družbe je lahko funkcionalen, nefunkcionalen, disfunkcionalen: kulturne oblike, ki se ohranjajo, imajo ravnovesje funkcionalnih posledic
  - o postulat nepogrešljivosti – religija (**Davis & Moore**) ⇒ funkcionalni ekvivalent ali funkcionalne alternative

FUNKCIONALIZEM – KRITIKA

- teleološka razlaga pravi, da obstajajo deli sistema zaradi koristnih posledic, ki jih imajo za sistem kot celoto
- ohranjanje učinkov – družbena institucija se ohranja, ker so njeni učinki za družbo koristni
- vrednotni konsenz in družbeni red
  - vrednotni konsenz je predpostavljen in ni dokazan; ni nujno, da vodi v družbeni red
- človeško vedenje je prikazano kot determinirano s strani sistema – namesto da bi ljudje ustvarjali družbeni svet v katerem živijo, se gleda nanj kot na stvaritev sistema; človeštvo upodobljeno kot avtomat, ki ga nadzira sistem
- zanemarja prisilo in konflikt – osrednji in sestavni del samega sistema

NOV POGLED NA FUNKCIONALIZEM

Družbeni deli so medsebojno odvisni, družbene institucije obstajajo in imajo svoje učinke, družba je strukturirana, družbena struktura usmerja človeško vedenje

KONFLIKTNI POGLEDI – navdihujejo v delih **Webra in Marxa**

- tekmovanje skupin

MARKSIZEM

- zgodovinski pogled temelji na dialektiki (konflikt med protislovji) in daje prednost ek. dejavnikom ⇒ dialektični materializem
- **Hegel** razvil idejo dialektične spremembe
- protislovja in konflikti v ekonomski sistem so tisti, v katerih se nahaja ključna gonilna sila družbene spremembe
- **Marx**: prvo zgodovinsko dejanje je proizvodnja materialnega življenja
- protislovja najdemo v ekonomski bazi družbe
- **ODTUJITEV ALI ALIENACIJA**: v njej se zdijo človekove stvaritve kot tuji objekti ⇒ višek v kapitalizmu; človek mora izkoreniniti vire odtujitve v ekonomski bazi; odtujitev je posledica človekovih aktivnosti in ne zunanjih sil
- produktivno delo je primarna človekova dejavnost
- radikalna sprememba v ekonomski bazi vključuje konec odtujitve
- komunizem – radikalna sprememba se zgodi, ko se razred preoblikuje iz 'razreda po sebi' v 'razred za sebe'
- odnos med razredi je odnos antagonizma in konflikta
- dvorazredni model (vladajoči in podrejeni)
- diktatura proletariata
- ekonomski determinizem – osrednji problem marksizma: **Marx** strogi pozitivist, ki vidi vzročnost z vidika ekonomskih sil; ideja dialektike vključuje vpliv med različnimi deli družbe
- **NEOMARKSIZEM**: zmanjšuje vlogo ekonomije, več pomena daje kulturnim in ideološkim vidikom družbe
- **Antonio Gramsci**
- **Frankfurtska šola** in **Jürgen Habermas** ⇒ legitimacijska kriza ⇒ pozni kapitalizem
- Konfliktna teorija – izvor v delu **Maxa Webra**
  - Webrovi pogledi na razrede, statusne skupine in stranke
  - **Weber** – protestantska etika in duh kapitalizma
  - **Marx** – polarizacija razredov
  - **Durkheim** – družba obstaja neodvisna od posameznikov, ki jo tvorijo
- **Ralph Dahrendorf** – Oblast in konflikt
  - postkapitalizem
  - konflikt je povezan z oblastjo
  - obstoj številnih kvaziskupin ali potencialnih skupin, ki bi lahko bile med seboj v konfliktu, nekatere so med seboj povezane

KRITIKA: Marxova teorija ni več uporabna v sodobnih družbah; družbo ustvarjajo ljudje s svojim lastnim delovanjem

INTERPRETATIVNI POGLEDI IN TEORIJE DRUŽBENEGA DELOVANJA

Max Weber – družba je razdeljena v družbene razrede

- sociološko preučevanje se mora osredotočati na družbeno delovanje ⇒ to je delovanje posameznika in mu oseba pripisuje pomen
- ekonomija in družba
- aktualer Verstehen je razumevanje, ki temelji na delovanju
- erklarer Verstehen = razlagalno razumevanje
- vzročne razlage
- birokracije – institucije, ki neposredno nadzirajo in usmerjajo človeško vedenje ali družbeno delovanje
- zavrača enostranski materializem in enostranski idealizem marksizma ⇒ pomembni tako materialni dejavniki kot verovanja
- **KRITIKA**: obtoževali so ga metodološkega individualizma

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM

John Dewey, William I. Thomas, George Herbert Mead

G. H. Mead (jezik, obstoj skupnih simbolov)

- simboli, simbolna interakcija
  - simboli nudijo sredstva s katerimi stopajo ljudje v smiselne interakcije s svojim naravnim in družbenim okoljem
- proces prevzemanja vlog pomeni, da ena oseba lahko prevzame vlogo druge tako, da si zamišlja osebo s katero je v interakciji; v tem procesu se razvija koncept jaza, ki ima 2 vidika
  - 'me' – socialni jaz
  - 'I' – individualni jaz

Predstava o jazu je naučena.

- play stopnja – otroci igrajo vloge, ki niso njihove
- games stopnja ⇒ posplošeni drugi – pri igri začnejo otroci gledati nase z vidika različnih udeležencev. Pri tem se vidijo z vidika **POSPLOŠENEGA DRUGEGA**
- družbene vloge se nenehno spreminjajo
- posameznik in družba sta neločljiva

Herbert Blumer

- temeljne premije simboličnega interakcionizma
  - družba kot nenehen proces interakcij

Fred Davis

- preučevanje: invalidnost in družbena interakcija ⇒ zanikanje deviantnosti in normalizacija

KRITIKA S. INTERAKCIONIZMA

- preučevanje človeške interakcije v vakuumu
- norme kot dane (izvor = ?)
- izvor pomenov
- **Leon Shaskolsky**: 'interakcionizem je v veliki meri odraz kulturnih idealov ameriške družbe'

FENOMENOLOGIJA

Edmund Husserl (⇒ klasifikacija pomenov je v celoti produkt človeškega duha); v sociološki smeri **Alfred Shutz**

- osmišljanje čutnega izkustva
- razumevanje pomena pojava (fenomena)
- **A. Shutz** (o naravi družbe le razmišlja): ljudje razvijajo tipizacije, s katerimi komunicirajo, znanje je skupno (zdravorazumsko znanje); vsak posameznik ima edinstven življenjepis, družba je javna zmešnjava posameznih izkustev, ki nimajo nobene jasne oblike ali forme
- akter in delovanje – ljudje imajo s svojimi dejanji možnost, da spreminjajo – reproducirajo svet okoli sebe
- skuša rešiti spor med **DETERMINISTI** (človekovo vedenje v celoti določajo zunanje sile) in **VOLUNTARISTI** (ljudje imajo svobodno voljo in delujejo kot želijo)

- **KRITIKA (Archer):**

- preveč tesno je povezal strukturo in delovanje
- preveliko poudarjanje zmožnosti akterjev, da spreminjajo strukture s spreminjanjem vedenja

DVOJNOST STRUKTURE pomeni, da strukture omogočajo družbeno delovanje, hkrati pa družbeno delovanje ustvarja prav te strukture.

V družbenem življenju poznamo 2 obliki struktur:

- **PRAVILA** – postopki, ki jim posamezniki sledijo
- **RESURSI:**
  - **ALOKATIVNI RESURSI**
  - **AVTORITATIVNI RESURSI**

Manjka politično povezovanje strukturalnih pristopov in teorij družbene ureditve (**Giddens**)

POSTMODERNIZEM

- v sodobnih družbah se začenjajo ali že potekajo **BISTVENE** spremembe
- družbe gredo skozi različne stopnje in imajo neki koncept modernosti = stopnja, ki je logična predhodnica postmodernosti
- prepričanja v napredek in vera v znanost sta značilnosti modernega življenja
- izvor modernih načinov mišljenja vidimo v razsvetljenstvu
- postmodernizem (doba, v kateri je možno vse) ⇒ arhitektura
- **Jean Francois Lyotard** ⇒ vidi ljudi osvobojene z raznovrstnostjo in pluralnostjo
- pojem jezikovnih iger – življenje je organizirano okrog njih, služijo opravičevanju in legitimiziranju vedenja ljudi v družbi
  - osnovna jezikovna igra je **ZGODBA**
  - znanost sloni na **METAZGODBAH**, zgodbah, ki dajejo zgodbam smisel
- v postmodernizmu se razvije nezaupanje do metazgodb
- postmoderna doba ima 2 značilnosti:
  - iskanje resnice se opušča, ker pridejo označevalne jezikovne igre na slab glas
  - označevalne jezikovne igre se nadomestijo s **TEHNIČNIMI** jezikovnimi igrami
- večina postmodernega razvoja znanosti zadeva komunikacijo, jezik...

Jean Baudrillard

- ljudje kot ujetniki – TV nas je pripeljala v položaj, v katerem ni več mogoče razločevati med podobo in realnostjo
- družba se je odmaknila od tega, da bi temeljila na proizvodnji ali da bi jo oblikovale ekonomske sile
- delo Simulacije – razprava o pojmu postmodernizem
- imidž je vse, realnost ni nič
- znaki v človeški kulturi so šli skozi 4 stopnje
  - 1) znaki (besede) so odraz osnovne realnosti
  - 2) podobe postanejo popačenje resnice
  - 3) znak prikriva odsotnost neke osnovne realnosti
  - 4) znak nima nobene zveze z nobeno realnostjo ⇒ je svoj lasten čisti **SIMULAKRUM**
- primeri simulakrov:
  - Disneyland – popoln model simulakruma
- prevlada znakov v sodobni družbi teži k uničevanju osnovne realnosti

- moč je izginila
- **KRITIKA:** njegovo pisanje je zelo abstraktno

David Harvey – marksizem in postmodernizem (vpliva na vlade, razvoj političnih in družbenih gibanj)

- **David Harvey:** skeptičen do uporabe pojma postmodernizem
- poudarja človeške dejavnike, ki vplivajo na družbene spremembe
- v jedru zahodnih družb ostaja kapitalističen ekonomski sistem (3 značilnosti):
  - o kapitalizem temelji na rasteh in krizah, ki so neizogibne – postmodernizem je ena izmed njih
  - o dinamika razrednega boja
  - o dinamičnost kapitalizma

V KAPITALIZMU VEDNO OBSTAJA MOŽNOST SPREMEMB!!!

- za premik od modernizma k postmodernizmu je značilna sprememba k 'fleksibilni akumulaciji' ⇒ vključuje nagle spremembe v trgih delovne sile, proizvodih in vzorcih potrošnje
- ekonomske spremembe so podlaga kulturnih, političnih in družbenih sprememb
- mešanje svetovnih kultur
- družba je resnična in se ne sestoji samo iz jezikovnih iger in simulakrov
- **David Harvey** zavrača prepričanje mnogih postmodernih teoretikov, da bi morali opustiti razsvetljene projekte